

קול צופיד

מִרְנָה לְצִיּוֹן הַרְבֵּי הַמְקוּבֵּל הָאֶל־לֵקִי
הַרְבֵּי מִרְדְּכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

לֶךְ לֶךְ - תַּשְׁנִ"ח - מֵאֵת מִרְנָה לְצִיּוֹן הַרְבֵּי מִרְדְּכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

אִם מִמְתִּינִים לְמוֹצַ"שׁ וּמֵתִי

הַבַּיִת כּוֹתֵב שְׁנֵהוּ לְבֶרֶךְ אַחֲרֵי שְׁלוֹשָׁה יָמִים, וְצִרִיךְ לִדְעַת שְׁלֹא בְּכָל עֵת יִכּוֹל לְבֶרֶךְ אַחֲרֵי שְׁלוֹשָׁה יָמִים שְׁמוֹזְכִּיר הַבַּיִת, אֲלֵא דּוֹקָא בְּלִילָה הוּא שֵׁשׁ לְבֶרֶךְ וְכִנּוּי. וְעֵינֵינוּ לְמִיבֵּי שְׁכוּתָה שֵׁשׁ לְבֶרֶךְ בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת לְכַתְּחִילָה. וְזִ"ל מִרְנָה " אֵין מְבָרְכִין עַל הַיָּרֵחַ אֲלֵא בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת כִּשְׁהוּא מְבוּשֶׁם וּבְגָדֵינוּ נֹאמִים". וְכוֹתֵב עַל זֶה הַמְשָׁנָה בְּרוּרָה (שֵׁם סִ"ק ד') וְזִ"ל "אֵין מְבָרְכִין אֲלֵא בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת לְמַצוֹה מִן הַמּוֹבָחָר הוּא. וְכוֹתֵב בְּסִי מְגִיד מִשְׁרֵים סִימָן זֶה יִהְיֶה בִּידֶךְ בַּחוּדֶשׁ שֶׁתְּבָרְכוּ בְּרַכַּת הַלְבָּנָה בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת, תִּמְצָאוּ הַצִּלְחָה - וְכִשְׁתַּחֲסֶכֶּה וְתִתְעַלֵּם וְלֹא יִכּוֹל לְבֶרֶךְ אוֹתוֹ הַחוּדֶשׁ לֹא יִהְיֶה מוֹצֵלֵחַ חִי"ו". וְאִמְנֵם הַרְמִי"א כָּתֵב עַל זֶה וְזִ"ל " הֵגָה, וְדוֹקָא אִם לֵיל מוֹצָאֵי שַׁבַּת הוּא קוֹדֶם " בְּחֹדֶשׁ, אִזּוֹ מִמְתִּינִין עַד מוֹצַ"שׁ. אֲבָל אִם הוּא אַחֲרָיו, אֵין מִמְתִּינִין עַד מוֹצָאֵי שַׁבַּת שְׁמָא יִהְיֶה בִּי לֵילוֹת אוֹ גִּי אוֹ דִּי עֲנִיִּים וְלֹא יִרְאוּ הַלְבָּנָה וְיַעֲבֹר הַזְמָן, כְּלוֹמֵר שְׁמָה שְׁמִמְתִּינִים לְמוֹצָאֵי שַׁבַּת הוּא דּוֹקָא בְּקִיץ שְׁאֵז יֵשׁ סִיכּוֹי גָּדוֹל שִׁיְהִיו שְׁמִים בְּהִירִים אִף אִם יִמְתִּינוּ, אֲבָל בַּחוּרָף לֹא יִמְתִּינוּ, אֲלֵא יִבְרָכוּ בְּיוֹם מִימּוֹת הַשְּׁבוּעָה. וּמִקּוֹר לְדַבְרֵי הַרְמִי"א הוּא מִתְּרוֹמֶת הַדָּשָׁן שֶׁמִּבְנֵי הַבֵּית יוֹסֵף וְזִ"ל " כְּתוּב בְּתִרְוֹמַת הַדָּשָׁן (סִי"ל) הִרְאָה לְבָנָה בְּחִידוּשָׁה בִּימֵי הַחֹל וְאוֹמֵר נִמְתִּין מִלְבָּרֶךְ עַל חִידוּשָׁה עַד מוֹצָאֵי שַׁבַּת, אִם לֵיל מוֹצָאֵי שַׁבַּת הַבָּא אֵינוֹ לֵילוֹת הַרְבֵּה בַּחוּדֶשׁ, כְּגוֹן זֶה אוֹ חִי שֶׁאֵפִילוֹ אִם יִהְיֶה מְעוֹנָן בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת וְגִי אוֹ דִּי לֵילוֹת אַחֲרָיו, עֲדִינִי יֵשׁ זְמָן לְבֶרֶךְ עַד לֵיל ט"ו - כִּהְיֵה גּוֹוֹנָא יִפֵּה לְהִמְתִּין עַד מוֹצָאֵי שַׁבַּת. אֲבָל אִם לֵיל מוֹצָאֵי שַׁבַּת הַבָּא יִהְיֶה לֵילוֹת הַרְבֵּה בַּחוּדֶשׁ, שְׁאֵם יִהְיֶה מְעוֹנָן בִּי גִי אוֹ דִּי לֵילוֹת אַחֲרָיו יַעֲבֹר זְמָן הַבְּרָכָה, כִּהְיֵה גּוֹוֹנָא אֵין לְהִמְתִּין עַד מוֹצָאֵי שַׁבַּת עֲכָ"ל". [גַּם פִּירוּשׁ לְמָה שֶׁאוֹמֵר מִרְנָה שְׁמִבְרָכִים בְּמוֹצַ"שׁ בְּשַׁעֲהָ שֶׁהוּא מְבוּשֶׁם תִּמְצָא בְּבֵית יוֹסֵף שְׁכוּתָה וְזִ"ל " בְּמִסְכַּת סוֹפְרִים אִמְרוּ אֵין מְבָרְכִין עַל הַלְבָּנָה עַד שֶׁתִּבְשֹׁם יִי"א עַד מוֹצָאֵי שַׁבַּת שְׁמִבְרָכִין עַל הַבְּשָׁמִים וְאֵין זֶה מִתְקַבֵּל כֻּלָּל דְּמָה טַעַם הוּא זֶה לְתִלּוֹת הַדָּבָר בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת וְיֵשׁ מִפְרָשִׁים שֶׁתִּבְשֹׁם לְשׁוֹן חוֹפֶה וְדוֹמָה לוֹ עֲבִיד בּוֹסְמָא לְבִרְיָה וְרִצּוֹנוֹ לּוֹמֵר מִשְׁעָה שֶׁתַּעֲשֶׂה כְּמוֹ חוֹפֶה שֶׁהֵי אֵין גְּדוּלָּה קָצָה וְאִמְרָה סְבִיבוּתִיָּה וְנִרְאָה לְמוֹרֵי שִׁפְרוּשׁוֹ מִשְׁתַּמְתֵּק מִלְשׁוֹן לְבָסוּמִי קֵלָא כְּלוֹמֵר מִשְׁעָה שֶׁמִּתּוֹק הָאוֹר שֶׁלָּה וְאִדָּם נִהְנֶה מִמֶּנָּה" עֲכָ"ל]. וְטַעַמָּם שֶׁל הָאוֹמְרִים שִׁיפָה לְבֶרֶךְ בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת מִשּׁוּם שֶׁצִּרִיךְ לּוֹמֵר אוֹתָהּ בְּבָגִידִים נֹאמִים וּמִיּוֹחָדִים, וְלִמָּה לְטִרוּחַ אִם אֲפִשֶׁר לְבֶרֶךְ בְּשַׁעֲהָ שֶׁכֵּב לְבוּשׁ בְּגָדִים נֹאמִים - אֵלוֹ בְּגָדֵי שַׁבַּת - וְעַל כֵּן לְדַעַתָּם יִפֵּה לְהִמְתִּין לְמוֹצַ"שׁ. וְבִרְוֵר הוּא שֶׁבַּחוּרָף שֵׁשׁ בַּעֲיָה שֶׁל עֲנִיִּים, אִם הַמַּעֲלִיעַ יִחוּל בְּאִמְצַע הַשְּׁבוּעָה, יֵשׁ לְבֶרֶךְ בְּשַׁעֲתוֹ בְּלִי לְהִמְתִּין לְמוֹצַ"שׁ.

דַּעַת הַרְמִי"א שֶׁזְמָן בְּרַכַּת הַלְבָּנָה מִיִּיד אַחֲרֵי הַמוֹלֵד

דַּעַת הַרְמִי"א יוֹתֵר מְקִילָה מִשְׁנֵי הַדַּעֲוֹת שֶׁהוֹזְכְּרוּ לַעֲלִי, וְהֵי אֵין שִׁיכּוֹל לְבֶרֶךְ הַחֵל מֵהַיּוֹם הָרִאשׁוֹן אַחֲרֵי הַמוֹלֵד. הַרְמִי"א מְסַכֵּם אֶת הַלְכוֹת בְּרַכַּת הַלְבָּנָה בְּשֵׁנֵי סַעֲפִים וְזִ"ל (הַלְכוֹת בְּרַכּוֹת פֶּרֶק י') בְּאִמְצַע הַלְכָה ט"ו" " הַרְוָא לְבָנָה בְּחִידוּשָׁה מְבָרֵךְ בִּרְוֹחַ הַיָּם אֲלֵקִינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם אֲשֶׁר בְּמִאֲמָרוֹ בְּרָא שְׁחָקִים וּבְרוּחַ פִּי כָל צָבָא חָק וְזְמָן נָתַן לָהֶם שְׁלֹא יִשְׁנוּ אֶת תְּפִקִּידָם שְׁשִׁים וּשְׁמֹחִים לַעֲשׂוֹת רִצּוֹן קוֹנִיָּהם פּוֹעֲלֵי אִמֶּת וּפְעוּלָתָם צָדֵק וְלִלְבָנָה אִמֶּר שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ עֶטְרָה תִּפְאָרֶת לְעַמּוּסִי בְּטָן שֶׁהֵם עֲתִידִין לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ וּלְפָאֵר לְיוֹצֵרָם עַל כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְעַל כָּל מָה שֶׁבָּרַךְ אֶתָּה ה' מִחֲדָשׁ הַחֲדָשִׁים. (הַלְכָה יז) וְצִרִיךְ לְבֶרֶךְ בְּרַכָּה זֹו מְעוּמָד, שֶׁכֵּל הַמְבָרֵךְ עַל הַחֲדָשׁ בְּזִמְנוֹ כְּאִילוֹ הַקִּבֵּל פְּנֵי הַשְּׁכִינָה. אִם לֹא בִירֶךְ עֲלֶיהָ בְּלִיל הָרִאשׁוֹן מְבָרֵךְ עֲלֶיהָ עַד שֶׁשָּׁה עֶשֶׂר יוֹם בְּחֹדֶשׁ עַד שֶׁתִּמְלֵא פְּגִימָתָהּ". כְּלוֹמֵר שֶׁלְדַעַת הַרְמִי"א כֵּבֶר בְּלִיל רִאשׁוֹן אַחֲרֵי הַמוֹלֵד אֲפִשֶׁר לְבֶרֶךְ עַל הַלְבָּנָה, אֲלֵא שְׁאֵין הַלְכָה כֵּן, אֲלֵא זְמָנָה הוּא אַחֲרָיו גִּי יָמִים לְדַעַת הַרְמִי"א שֶׁפֶסֶק כְּרִבֵּינוּ יוֹנָה וְהַבַּיִת וְהַפֶּרֶשׁ וְהַגְרָ"א, אוֹ אַחֲרָיו זִי יָמִים כְּדַעַת מִרְנָה וְכֵן אִנְחָנוּ נוֹהֲגִים.

תַּחַת כִּיפַת הַשְּׁמִימִים, כְּאִילוֹ מְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה

הַרְמִי"א כּוֹתֵב שְׁאֵין לְבֶרֶךְ אֶת הַלְבָּנָה תַּחַת גִּי, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ (שֵׁם סִ"ד) " הֵגָה, וְאֵין מְקַדְשֵׁין הַלְבָּנָה תַּחַת הֵגָה (הַגְהוֹת אֲלֶפְסִי הַחֲדָשׁוֹת)". וְכוֹתֵב עַל זֶה הַרְמִי"א טַעַם לְדַבֵּר וְזִ"ל (סִי"ק כֵּא) "תַּחַת הֵגָה - אֲלֵא תַּחַת כִּיפַת הַשְּׁמִימִים; וְהַטַּעַם, דְּקִידוּשׁ הַלְבָּנָה הוּא כְּקַבְלַת פְּנֵי הַשְּׁכִינָה וְאֵין זֶה דֶּרֶךְ כְּבוֹד שִׁיְהֵא עוֹמֵד תַּחַת הֵגָה, לְפִיכֵךְ יוֹצֵאִין מִתַּחַת הֵגָה לְרַחוּב כְּדֶרֶךְ שִׁיּוֹצֵאִין לְקִרְאָת מַלְכִּים. וּמִי"מ כִּי"ז הוּא רֵק לְכַתְּחִלָה אֲבָל מִי שֶׁחֹשֵׁשׁ בְּאִיָּה מִיּוֹחַשׁ שְׁלֹא

הַשִּׁיעוּר לְעִילּוֹ נִשְׁמַת :

מִרְנָה לְצִיּוֹן הַרְבֵּי מִרְדְּכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

פֶּרֶשֶׁת הַשְּׁבוּעָה : לֶךְ לֶךְ

הַשִּׁיעוּר נִמְסַר עִי הַרְבֵּי מִרְדְּכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל, בְּשַׁנַּת תַּשְׁנִ"ח.

בְּרַכַּת הַלְבָּנָה וּבֶרֶךְ עֲלֵינוּ

זְמָן בְּרַכַּת הַלְבָּנָה נִקְבַּע עַל פִּי הַמוֹלֵד בְּמִדּוּיָּה

כָּל חוּדֶשׁ בְּשַׁעֲהָ שְׁמִכְרִיזִים וּמְבָרְכִים אֶת הַחוּדֶשׁ, מְזַכֵּרִים אֶת הַמוֹלֵד בְּמִדּוּיָּה, אֶת הַשַּׁעֲהָ אֶת הַדְּקוֹת וְאֶת חֲלָקֶיהָ. יָדִיעַת הַמוֹלֵד עַד חֲלָקֵי הַדְּקוֹת הֵי אֵין כָּל פַּעַם מִחֲדָשׁ לְבָבִי קִבִּיעַת זְמָן בְּרַכַּת הַלְבָּנָה, שְׁכֵן אֵין אֲפִשֶׁר לְבֶרֶךְ בְּרַכַּת הַלְבָּנָה קוֹדֶם שֶׁעֲבָרוּ עֲלֶיהָ שְׁבַע יָמִים מְלֵאִים מַעַת לַעַת לְדַעַת מִרְנָה, אוֹ עַד שִׁיעֲבָרוּ עֲלֶיהָ גִּי יָמִים לְדַעַת רִבִּינוּ יוֹנָה וְהַרְמִי"א כְּדִלְקָמָן, וְזֶה נִמְדָּד מִשַּׁעַת הַמוֹלֵד. וְזֶה לְשׁוֹן מִרְנָה (שִׁו"ע או"ח ס"י תכ"ו ס"ד) "אֵין מְבָרְכִין עֲלֶיהָ (הַכּוֹוֹנָה לְבְּרַכַּת הַלְבָּנָה) עַד שִׁיעֲבָרוּ שְׁבַע יָמִים עֲלֶיהָ". וְיֵשׁ לְדַעַת שֶׁעַל הַלְכָה זֹו לֹא נִחְלָקוּ עַל מִרְנָה, הַרְמִי"א לֹא הִזְכִּיר שׁוּם מַחְלּוֹקֶת בְּעִינֵינוּ זֶה, וְכֵן גַּם דַּעַתָּם שֶׁל הָאֲרִי"ה הַקְּדוֹשׁ זִיעַ"א, וְשֶׁל רִבִּינוּ זְלָמָן בְּשׁוֹלְחָן עֶרּוֹךְ שְׁלֹו. אִמְנֵם הַטּוֹר הַזִּכִּיר מַחְלּוֹקֶת בְּגִמְרָא בְּעִינֵינוּ זֶה, אֲבָל הַרְמִי"א לֹא הִזְכִּיר מִכֵּךְ וְלֹא כְּלוּם (וְעֵינֵינוּ לְקַמֵּן דַּעַת הַרְמִי"א עַל זְמָן בְּרַכַּת הַלְבָּנָה). וְזֶה לְשׁוֹן הַטּוֹר (סִימָן תכ"ו) "אֲרִי"ר יוֹחֲנָן עַד מֵתִי מְבָרְכִין עַל הַחֲדָשׁ עַד שֶׁתִּמְלֵא פְּגִימָתוֹ אֲבָל מִכָּאֵן וְאֵילֶךְ כֵּבֶר הוּא יֵשׁ וְאֵינוֹ רְאוּי לְבֶרֶךְ עַל חִידוּשׁוֹ. וְכִמָּה פִּירוּשׁ מִתִּי תִּתְמַלֵּא פְּגִימָתוֹ, רַב יְהוּדָה אוֹמֵר עַד זִי שֶׁתִּמְלֵא הַפְּגִימָה וְהֵי אֵין כַּחֲצִי עֲגוּלָה וְנִהְרָדְעִי אִמְרִי עַד יִי"ו וְלֹא יִי"ו בְּכָל שַׁעֲשֻׁעַ כּוֹלּוֹ שְׁלֹם וְהַלְכָתָה כְּנִהְרָדְעִי וְהֵי יִי"ו מִשַּׁעַת הַמוֹלֵד מוֹנִין אוֹתָם וְלֹא מִיּוֹם קִבִּיעוֹת הַחֲדָשִׁי". וְהַבֵּית יוֹסֵף כָּתֵב עַל זֶה וְזִ"ל "לְמַדְנוּ מִדְּבַרֵּי הַרְבֵּי רִבִּינוּ יוֹנָה שְׁאֵין מְבָרְכִין בְּרַכַּת הַלְבָּנָה עַד שִׁיעֲבָרוּ עֲלֶיהָ גִי יָמִים דְּמִשְׁמַע דְּבָלָה הֵי אֵין דְּמִסְכַּת סוֹפְרִים הוּא סוֹבֵר כֵּךְ לְפִי שְׁקוּדָם לֶכֶן אֵין אִדָּם נִהְנֶה מֵאוֹרָה" (וְרִאָה דַּעַת הַבַּיִת לְקַמֵּן), וְעַל כָּל פְּנִים אַחֵר כֵּךְ כָּתֵב "וְהֵרִי" יִקְטִילֵי"א בַּעַל "שַׁעֲרֵי אוֹרָה" כָּתֵב בְּתִשְׁבּוּבָה, שֶׁעִי"פ הַקִּבְלָה אֵין לְבֶרֶךְ עַל חִידוּשׁ הַלְבָּנָה עַד שִׁיעֲבָרוּ עֲלֶיהָ זִי יָמִים", וְכֵן נִפְסַק בְּשִׁו"ע כְּנִי"ל. הַרְמִי"א הִזְכִּיר לְהַלְכָה אֶת דַּעַת רִבִּינוּ יוֹנָה שֶׁזְמָן בְּרַכַּת הַלְבָּנָה הוּא גִי יָמִים וּמוֹנִים אוֹתָם מַעַת הַמוֹלֵד מַעַת לַעַת. וְזִ"ל הַרְמִי"א (שֵׁם סִי"ק כ) "עַד שִׁיעֲבָרוּ זִי יָמִים - וְרַבּוֹ הָאֲחֵרוֹנִים פְּלִיגִי עִי"ז וְלִידָהּ עֲכָ"פ אַחֲרָיו גִּי יָמִים מַעֲלִיעַ, מַעַת הַמוֹלֵד שֶׁנִּהְנֵן כֵּבֶר מֵאוֹרָה יֵשׁ לְבֶרֶךְ עֲלֶיהָ וְאֵין לְהַחֲמִיץ מַצּוֹה. אֲכֵן אִם הֵי חוּדֶשׁ הוּא בְּאִחַד מִימֵי הַשְּׁבוּעָה, נִכּוֹן לְהִמְתִּין עַד מוֹיִשׁ הַבָּהָה וְכִפִּי הַמְּבוּאָר בְּסִי"ב בְּהַגְיָה. וְכִמָּה אַחֲרוֹנִים וְהַגְרָ"א מְכַלְלֵם מְקִילִין אִף בְּאוֹפֵן זֶה וְסַבְרִי דָאִין כְּדָאֵי לְהַשְׁהוּת מַצּוֹה בְּכָל גּוֹוִנִי וְעִי"כ הַנוּהָה כֵּן בּוֹדָאֵי יֵשׁ לוֹ עַל מִי לְסַמּוֹךְ וּבִפְרָט בִּימֵי הַחוּרָף וְגַם בּוֹדָאֵי הַזְרִיז לְקַדֵּשׁ הָרִי זֶה מִשְׁבוּחָה", וְרִאָה לְקַמֵּן בְּעִינֵינוּ הַשּׁוֹנִי שְׁבִין קִיץ לַחוּרָף.

אֵימַתִּי נְדַחִית בְּרַכַּת הַלְבָּנָה כְּמָה יָמִים

פַּעֲמִים קוֹרָה שְׁנִדְחָה זְמָן בְּרַכַּת הַלְבָּנָה כְּמָה יָמִים, לְמַשֵּׁל אִם יִחוּל הַמוֹלֵד בְּיוֹם שְׁאֵז סִיּוֹם שְׁבַע יָמִים מַעֲלִיעַ יִחוּל בְּשַׁעֲוֹת הַיּוֹם, וְאֵז אֵין אֲפִשֶׁר לְבֶרֶךְ בְּרַכַּת הַלְבָּנָה (וְכִמָּה שֶׁהַבֵּית יוֹסֵף הֵבִיא בְּשֵׁם הָאֲגוּר וְזֶה לְשׁוֹנוֹ " כְּתֵב הָאֲגוּר (סִי" תַּקְצָא) שְׁאֵין לְקַדֵּשׁ הַחוּדֶשׁ אֲלֵא בְּלִילָה וּמִסְתַּבְרָא דְּשִׁרְגָא בְּטִיְהִירָא לְמָאֵי אִהְיֵי עֲכָ"ל", וּמִמְתִּינִים לְלִילָה, וּפַעֲמִים שְׁבָגֵלֵל זֶה נְדַחִית הַבְּרַכָּה מִסְפֵּר יָמִים. נִקָּח לְדוּגְמָה אֶת הַחוּדֶשׁ, שֶׁהֵי הַמוֹלֵד בְּשַׁעֲהָ 10:50 בְּעֶרֶךְ בְּבוֹקֶר, בְּיוֹם שְׁשִׁי שְׁבוּעָה שְׁעֵבֶר. לְפִי זֶה, זְמָן בְּרַכַּת הַלְבָּנָה מַעַת לַעַת הוּא בְּיוֹם שְׁשִׁי בְּבוֹקֶר אַחֲרָיו מַעַת לַעַת, אֲלֵא שְׁלֹא מְבָרְכִים בְּבוֹקֶר, וְאֵילוֹ הֵי בְּיוֹם מִימֵי הַשְּׁבוּעָה, הֵינּוּ מְבָרְכִים אֶת הַלְבָּנָה בְּלִילָה הַסְּמוּךְ אַחֲרָיו, אֲבָל בְּמִקְרָה זֶה יִהְיֶה לֵיל שַׁבַּת, וְאֵין אֲפִשֶׁר לְבֶרֶךְ אֵז אֶת הַלְבָּנָה (עֵינֵינוּ מִי"ב סִי"ק י"ב שְׁכוּתָה בּוֹה הַלְשׁוֹן "וּמִכָּ"שׁ שְׁאֵין מְקַדְשֵׁין אוֹתָהּ בְּלִיל שַׁבַּת וְהַרְבֵּה טַעַמִּים נִאֲמָרוּ בּוֹה עִי"פ הַקִּבְלָה וְכִי וְכֵן הוּא מִסְקֶנָה הַפּוֹסְקִים"), וְעַל כֵּן נְדַחִית הַבְּרַכָּה לְמוֹצָאֵי שַׁבַּת.

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

לך לך - תשנ"ח - מאת מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

כל התפלה בזמנה, וכו' ויש להביא ראיה לכאורה ממ"ש הכנה"ג בסי' ק"י בהגה"ב לענין הדין, שמצא דה"ה אם השעה עוברת, ע"כ משמע דלא שרי לכתחילה להתפלל י"ח כיון שעוברת השעה באמצע תפלתו. הרב דן באריכות גדולה ומביא ראיות לכל צד, (ראיה מירושלמי שאם התחילו שמע, או תפלה, או ברכת כהנים בעשרה והלכו באמצע שיכולים לגמור, הרי שאזלינן בתר התחלה, אבל דוחה הוא שמדובר שלא ידעו שיצאו, אבל ידעו שיצאו ודאי שאסור, שאל"ה היה לברייטא להדגיש את הרבנותא שאפילו בידעו יגמרו; משא"כ בנ"ד שידע שיעבור הזמן, יהיה אסור להתחיל. שוב מנסה הרב לחלק ולומר, שכיון שבנשיאת כפים ובברכת התורה אין מצוה כלל בפחות מעשרה, בידעו מראש לא יתחילו. - משא"כ בלילה שהוא זמן תשלומים של מנחה, קצת שייכא ביה מצות מנחה, ושמה יועיל; ועוד חילוק שהחיוב של חצי תפלה בזמנה עולה עשר ידות על תפלת תשלומים, ושמה משום כך יועיל להתחיל סמוך לשקיעה. ועוד דן ללמוד לנ"ד מדין 'רצה' בברכת המזון היכא שהתחיל מבט"ו וסיים בלילה, שהנידון שם כמו בשלנו האם אזלינן בתר אתחלתא דסעודה או בתר סיומה, אך אין משם ראיה שהתחייב בברכה"ז וברצה עוד מבט"ו, משא"כ הכא שתפלה כולה תלויה בזמן, ובעבר הזמן עבר פקע החיוב כליל. גם לומד מדין עירוב חצרות שיכולים לאוכלו בודאי חשכה, והטעם הוא כיון שהותרה הותרה, מכאן שאזלינן בתר התחלה, אבל גם את זה דוחה בגלל שיש חיד"א שכותב ששבת גורמת, ומה שיותר בכניסתה יש לה המשך לכח דהיתרא ההוא. ומביא גם ראיה מהר"ן שהתירו פת של עירוב למוצאי שבת לברך עליה המוציא, שכבר נעשה בו מצוה אחת, ויש מפרשים שם שאפילו בשבת עצמו התירו, מכאן שאזלינן בתר התחלה. אך גם זה נדחה, שאין הפסד מצוה אם יניחו אותה למוצ"ש, משא"כ כאן מפסיד תפלה בזמנה. ושוב מנסה את כחו מכהנים שעולים לדוכן בענילה של יו"כ אפילו אם נעשה לילה, על אף שכתוב 'ביום צוותו', והטעם שעיקר קרבתו היום יכולים להקרב בלילה, מכאן שהתחלה קובעת, אלא שגם זה נדחה משום שהתורה הקפידה על מעשה הקרבתו. ועוד מאריך לכאן ולכאן, ומסקנתו היא שיש להחמיר ולא להתחיל בתפלה היכא שרואה ומשער שלא יסיים תפלתו בזמן, ודינו כדן מי שלא התפלל, שאם הוא אנוס יתפלל ערבית שתיים.

הק"ו שלומדים מבלעם הרשע

רצו האחרונים להביא ראיה לספק זה מבלעם בן בעור, שעליו התורה מעידה שהוא יודע דעת עליון. והשאלה היא איך יודע דעת עליון, והלוא אפילו דעת בהמתו לא יודע לכוון? אלא הכוונה שידוע לכוון לרגע הקצר כל כך שהקב"ה זועם בכל יום. ושואלים התוספות מה כבר יכול בלעם להספיק ולומר ברגע, שזמנו ס"ה כמימריה? ואומרים התוספות שיכול לומר 'כלם' שהזמן לומר רגע מספיק כדי לומר כלם. ואומר על זה מרן הבן איש חי, שכתוב ויהפוך ה' אלקיך את הקללה לברכה, שהקב"ה בכל מקרה היה יכול להפוך את המלה כלם למלך, על דרך אומרו ותרועת מלך בו, שיהיה מלך. ותרץ נוסף כותבים התוס', שיכל להמשיך ולקלל מעבר לרגע הזה שהקב"ה זועם, כיון שהתחיל בזמן של שעת חרון. ולומדים האחרונים מכאן קל וחומר. ומה לענין קללה על שונאיהם של ישראל היה יכול להמשיך ולקלל מעבר לזמן של הזעם, וכל כך למה, משום שהתחיל בזמן מתאים, על אחת כו"כ אם התחיל להתפלל לפני בור"ע תפלת מנחה, שיעזור לו להמשיך ולהתפלל הלאה. אך עכ"פ דעת הבן איש חי כבר הזכרנו, שלא יכול להתחיל את התפלה במידה ויודע שיעבור לו זמן התפלה והוא עודנו באמצע התפלה. אך עכ"פ יש לדעת שאם התחיל כבר להתפלל סמוך לשקיעה, שלא כהוראת מרן הבן איש חי, ורואה שעומד הזמן להסתיים, לא יפסיק משום כך את התפלה, אלא ימשיך גם לתוך הלילה.

התחיל ברכת הלבנה ונתכסית בעננים

אותו הנידון שהזכרנו בסמוך קיים גם בברכת הלבנה, כגון שמתחיל לברך ביום מעונן, וברור הדבר שעל אף שעתה הלבנה גלויה, היא עומדת להתכסות בעננים הנעים עם הרוח. הדין הוא, שאם התחיל לברך כדן, כלומר שהתחיל לומר ברוך אתה ה' אשר במאמרו ברא שחקים וכו', אף אם תתכסה יוכל לסיים ללא חשש. אבל ברור שאם רק אומר את המזמורים של ברכת הלבנה, ובאו עננים וכיסו אותה, והוא עדיין לא

יוכל לצאת לחוץ, אי נמי שהמקום אינו נקי או ששרוי בין העכו"ם, יקדש בביתו דרך חלון או פתח הפתוח נגד הלבנה. ומקור לדברים מהגמ' (סנהדרין מ"ב ע"ב) ואמר רבי אחא בר חנינא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, כל המברך על החדש בזמנו - כאילו מקבל פני שכינה, כתיב הכא 'החדש הזה' וכתוב התם 'זה אלי ואנוהו'.

דעת הרדב"ז בחלון חוצץ, או ענן מפריע (ואנן לא קי"ל כן)

בענין השרוי בחדר ואינו יכול לצאת משם, או ביש ענן המפריע, אם יכולים לברך, או שמא אפילו אם הוא באמצע הברכה ובא ענן, צריך להפסיק באמצע הברכה; כותב על זה הרדב"ז שאמנם לכתחילה אין לברך אלא תחת כיפת השמים [וכנ"ל], אבל בדיעבד, כגון שאינו יכול לצאת כלל, לית לן בה, ויוכל לברך ממקומו. אך ברור הדבר, שאין כוונת הרדב"ז להתיר מבעד לחלון, אלא אם כן יהיו החלונות נקיים, ושהזכוכית תהיה שקופה וברורה, שאפשר לראות דרכה היטב את הלבנה. וזה לשון הרדב"ז (שו"ת רדב"ז חלק א' סימן שמ"א) "שאלת ממני אודיעך דעתי אם מברכין על הלבנה בזמן שיש מסך מבדיל בינו לבינה וכן בזמן שיש שם עבים. תשובה, מנא אמינא לה דתנן אין מברכין על האור עד שיאורו לאורו וכמה אמר עולא עד שיכיר בין סלע לפונדיון לענין ברכת הלבנה נמי אם המסך הוא דק וקלוש שעובר ממנו אור הלבנה עד שהוא נהנה ממנו ויוכל להכיר בין סלע לפונדיון וזולתו אם הדברים שהם ניכרים לאור הלבנה אז ודאי יכול לברך עליה. ואם המסך הוא גס ואין בהנה מאור הלבנה אין לברך והיו ברכה לבטלה. וה"ה לענין הענן אם הוא עב אין מברך ואם הוא קלוש ודק מברך. ואם התחיל לברך וכסתה הענן גומר הברכה. וא"ת הלא על מנהגו של עולם הוא מברך ואפי' שלא יהנה מאורה מה בכך - הא ליתא, דהא א"ר יהודה הוראה לבנה בחדושה אומר ברוך וכו'. ותו, גרסינן במס' סופרים, אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם ובגדיו נאים ותולה עניו כנגדו ומישר גלגלו ומברך, הרי בהדיא שצריך להביט בה - ומהו הטעם אמרו הראשונים שאם הוא חושש שמא במוצאי שבת יהיה מעונן ויעבור זמן הברכה יכול להקדים הברכה בשאר לילות אע"פ שאין הברכה תקנה ואמרו על מור"ם כשהיה מקדים לברך בחול כדי שלא יעבור הזמן שהוא י"ו בחדש, היה לובש סרבל מכובד שהיה לו. והכי איתא בהגהה במיימוני וזה פשוט והנלד"כ עכ"ל של הרדב"ז. ומיהו למעשה, לגבי ענן, אמנם דעת המ"ב שיכול לברך אם יש ענן דק, וכדעת הרדב"ז, אבל דעת החיד"א ודעת מרן בן איש חי זיע"א, שאפילו אם יש ענן דקה מן הדקה, חשיב כחציצה ולא יוכלו לברך.

אם מותר להתפלל במקום שיעבור מיד זמנה

מצוי הדבר בימות הגשמים שיש עננים עם הרוח, והלבנה נגלית ונתכסית לסירוגין. השאלה אם מותר להתחיל את הברכה כשהיא גלויה, בשעה שברור הדבר שתתכסה לפני סיום הברכה, או שמא לא יתחיל כיון שברור שלא יצליח את הברכה עד הסוף. בעצם, השאלה היא האם אזלינן בתר התחלה או מתחלה ועד סוף. מעין זה נשאל הרב בן איש חי זיע"א האם מותר להתפלל מנחה סמוך מאוד לשקיעה, בשעה שברור שיעבור זמנה והוא יהיה עדיין באמצע התפלה. וז"ל הרב: (שו"ת רב פעלים ח"א או"ח סימן ה'), "ראובן נתעבד ולא התפלל מנחה עד שהגיע עת קרוב לסוף זמנה, ומשער בדעתו שאם יתפלל מנחה יושלם זמנה באמצע העמידה, דמוכרח לגומרה אחר זמנה, אי שרי למעבד ככהאי גוונא. מעשה באחד שנתעבד ולא התפלל מנחה עד קרוב לסוף זמנה, ושיער בדעתו אם יתפלל עתה מנחה לא יוכל לגמור אותה כולה בזמנה, כי בודאי כשיגיע באמצע תפילת העמידה יושלם זמנה, ויצטרך לגמור התפילה אחר זמנה, ונסתפק השואל אי שרי ליה להתפלל ככהאי גוונא, אע"פ שהוא יודע שמוכרח לגמור התפלה אחר הזמן, או"י כיון שאינו יכול להתפלל כל התפלה כולה בזמנה לא יתפלל עתה, אלא אם הוא אנוס ימתין להתפלל ערבית שתיים אחר ודאי חשיכה, ואם היה מזיד אה"נ יפסיד התפלה. וספק זה ששאל השואל, הנה פעם אחד בידי הוה עובדא, ששיערת באמצע העמידה ודאי יעבור זמן בין השמשות כולו, ואמרת לעיין בזה בס"ד. תשובה. - ראה ראיתי שספק זה ממש נסתפק בו הרב 'בתי כנסיות' בס"י פ"ט וז"ל, "נסתפקתי מי שלא התפלל תפילת שחרית עד קרוב לחצי היום, ואם יתחיל להתפלל יעבור זמן התפלה קודם שיסיים, וכן בתפילת מנחה וערבית מי אמרינן כיון דמתחיל להתפלל בהיתר אע"פ דמסיים אחר זמנה שרי, או"י בעי שיתפלל

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֵלֵיהוּ זְצוּק"ל

לֶךְ לֶךְ - תַּשְׁנִ"ח - מֵאֵת מֵאֵת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֵלֵיהוּ זְצוּק"ל

האם בזמננו יש להקדים שאלת גשמים היום, שאמצעי התחבורה מהירים מאוד, וכבר לא לוקח חמשה עשר יום להגיע לנהר פרת, וברכב המרחק בין ירושלים לנהר פרת נגמע במספר שעות. ואם יעשו את הנסיעה במטוס, מתקצר הזמן עשרות מונים (ומה עוד שיכולים להגיע אפילו לקצה העולם במטוס תוך 24 שעות); השאלה האם משום כך משתנה זמן שאלת הגשמים בימינו שהמציאות השתנתה, ולמה לנו לעכב את הגשמים אם ממילא זה לא מפריע כלל להולכי דרכים? בנבואת ישעיהו כתוב (ישעמיהו ס) 'אֵילֵי נְבִיאוֹת יִשְׁתַּחֲוּוּ, וְהַבְּיָאוֹר הוּא שְׁלֹתֵיךְ לְבֹא אַחֲרֵי שִׁיבֹא הַמִּשְׁחָה וְיִהְיֶה לָנוּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, יִתְגַּיֵּסוּ כָל אוֹמוֹת הָעוֹלָם לְעֹזֹר לְעַם יִשְׂרָאֵל לְהַגִּיעַ לְיִרְוּשָׁלַיִם וּלְחַזֹּר לְבֵיתָהֶם, מִכָּל מְקוֹם שֶׁנִּמְצְאוּ בְּעוֹלָם. וְלֵשׁ כִּי יֵשׁ לְשַׁעַר שִׁיגִיִּסוּ וַיַּפְעִילוּ אֶת כָּל הַמְטוּסִים שֶׁבְּעוֹלָם לְשֶׁרֶת אוֹתָנָה, וְתִהְיֶה רֶכֶבֶת אוֹרִית עֲצוּמָה לְכִיוּן יִרְוּשָׁלַיִם לִפְנֵי הַחַיִּים, וּמִחוּצָה לָהּ לְאַחֲרֵיהֶם. וְכֵן כְּתוּב (שם מ"ט כג) 'וְהָיוּ מְלָכִים אֲמִנֶנְךָ וְשָׂרֵי־תֵינֶךָ אֲפִים אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ וְעַפְרָה נִגְלֶנְךָ לְחֶכְמָה וְנִדְעָתְךָ כִּי אֲנִי ה' אֲשֶׁר לֹא יִבָּשׁוּ קִנְיָי. נָקַל לְתַאֵר שְׂבֹדָאֵי לֹא יִצְטָרְכוּ חֲמֵשֶׁה עֶשְׂרִי יוֹם לְחַזֹּר לְבֵיתָם, וְאִם כֵּן, כִּבְר בִּימֵינוּ שֶׁתִּנָּאֵי הַתַּחֲבֹרָה שׁוֹנִים, מִן הָרֹאשׁוֹן לְהַקְדִּים אֶת שְׁאֵלַת הַגִּשְׁמִים. וּבֵאֵת אֵה"י, בְּזֶמֶן הַמִּשְׁחָה יִתְכַּן וַיִּקְדִּימוּ אֶת שְׁאֵלַת הַגִּשְׁמִים לִפְנֵי הָעֲנִיִּין וְכִפִּי הַמַּהֲרֹת שֶׁבָּה מִגִּיעֵים לְכָל מְקוֹם. וּבְכָל מְקוֹם יִתְכַּן הַדָּבָר, שֶׁכְּשִׁיבָאוּ לְעֵתִיד לְבֹא בִּי חוֹץ לָאָרֶץ לְהַקְרִיב קִרְבָּנוֹתֵינוּ בָּאָרֶץ, יַעֲבֹדוּ אוֹתָם לְבִל יִחְזְרוּ לָאָרֶץ אֲלָא יִשְׁאָרוּ בָּאָרֶץ הַטּוֹבָה הַקְּנוּיָה לְעַם יִשְׂרָאֵל קִנְיִין עוֹלָם, וְמָה לָּהֶם וּלְחוּץ לָאָרֶץ, אֲדַרְבָּה עֲלֵיהֶם לְהַשָּׂאֵר כָּאֵן וְלִקְיִים מִצְוֹת הַתְּלוּיֹת בָּאָרֶץ בְּלִבָּד, וְלִהְיוֹת בְּקִרְבֵּי יִרְוּשָׁלַיִם וּבְמַחֲצֵצֵת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְכוּ', וְעַל כֵּן לֹא יִהְיוּ כָל עֵיכוּבִים בְּגִלְל הַחוּזָרִים, שֶׁלֹּא יִהְיוּ כָּאֵלֶּה. וּמִיָּהוּ יֵשׁ עוֹד מְקוֹם לֹמֵר שִׁישְׁאָלוּ עֲדִיין בְּז' בְּמִרְחָשׁוֹן לְמִרְוֹת הַכֵּל, לִפִּי שִׁיחֵי שְׁבוּעִים עֵיכוּב לְאוֹתָם הַבָּאִים מִחוּץ לָאָרֶץ, שִׁיעֲמָדוּ בְּתוֹר בְּפִתְחֵי בֵּית הַדִּינִים, לְבַקֵּשׁ הֵיטֵר לְחַזֹּר לְחוּץ לָאָרֶץ כְּדִי לִלְכֹּת וּלְהַבִּיא אֶת חֲפָצֵיהֶם לְכָאֵן וּלְגוֹר בָּאָרֶץ...

גשמי ברכה מזמן בקשתם הגמרא אומרת שהלכה כרבן גמליאל שאין לשאול גשמים עד ז' מרחשוון, משום שיש עד אז משהו שהולך לאיטו ויגיע לנהר פרת רק אחרי שבועיים מיציאתו מירושלים. וראה זה פלא, שיש כאן התחבובות בתפלת יחיד, תפלת עובר דרכים, שלא נִדְּרוּ עליו גשמים כל עוד הוא בדרך, ובאמת הגשם יתעכב עד שאנחנו נקבע שצריכים להתחיל לבקש גשמים. ואם יבקשו לפני הזמן, לא יהיו אלו גשמי ברכה. מכאן תראה מהי כחה של תפלה, שנותן לנו הקב"ה ברכה בתפלה, שכל עוד לא מבקשים ותן טל ומטר לברכה, אין בגשם שיוֹרֵד אֵז, ברכה... אבל משעה שמתחילים לומר ותן טל ומטר לברכה, אז הגשמים שיוֹרֵדִים יהיו גשמי ברכה.

תפלתו של רבי חנינא בן דוסא כשיִרֵד עליו גשם
הגמ' (יומא נ"ג ע"ב) מביאה את תפלת הכהן ביום הכיפורים, ובסוף אומר "ולא תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים". ומיד הגמ' מביאה מעשה ברחב"ד: "רבי חנינא בן דוסא הוה קא אזיל באורחא, שדא מטרע עליה". ביעין יעקב: מבורר שהיתה לו צלחת עם מלח. וביאה את הדבורים חכם מנשה שלו ע"ה, שאותו המעשה קרה בשעה שחזר רחב"ד מחנוני ע"ם צלחת קטנה ועליו כמות קטנה של מלח. מן הראוי להבהיר, שבזמננו לא היה המלח נמכר כמו היום בחבילות סגורות של קילו, אלא היה נמכר כמו תבלינים לפי משקל. אלא, שהיה מקובל גם אז לקנות כמות יפה של מלח, ולא היה נמכר בכמויות קטנות מאוד, למשל עשרה גרם וכדומה. והנה, פעם הזדמן לרבי חנינא בן דוסא חתיכת עוף קטנה, ובקשה ממנו אשתו שיביא מלח להכשיר את אותו הבהיר, ואמרה לו שמספיק לה עשרה גרם מלח ותן לא. הלך לחנות, ובקש עשרה גרם מלח, ולצורך זה הביא צלוחית קטנה מביתו והניח לתוכה את המלח, שאין החנוני מחזיק שקיות כל כך קטנות. בדרך בחזרה לביתו, החל לרדת גשם, וזה המקרה שהביאה הגמ', וצערן של רחב"ד היה בכך שיכל המלח להתקלקל לגמרי בגשם. התפלל רחב"ד על עצמו, "אמר, רבנו של עולם, כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער; פסק מיטרא. כי אתא לביתיה אמר, רבנו של עולם, כל העולם כולו בצער וחנינא בנחת, אתא מיטרא. אמר רבי יוסף, מאי אהניא ליה צלותיה דכהן גדול לגבי רבי חנינא בן דוסא". כלומר, שהכהן הגדול ביום הכיפורים בשעה

התחיל את הברכה, שעדיין לא אמר ברוך אתה ה' וכו', אין שום היתר להתחיל על סמך המזמורים שהתחיל קודם לכן. וזה לאפוקי מהמ"ב שמביא בשם האדמו"ר מצאנו שדעתו שגם המזמורים שאומרים לפני הברכה הם חלק מהברכה, ולפני יוכל להתחיל ברוך אתה ה' אף אם הספיקה להתכנסות בעננים, אבל למעשה לא קי"ל הכי אלא כדאמרן שכל עוד לא אמר ברוך אתה ה' בזמן שהלבנה מגולה, לא יוכל להתחיל ולברך כלל.

מצוה עתירת סגולות

אחת מהלכות ברכת הלבנה המוזכרות בהלכה ונלמדות מגמרות מפורשות הוא שצריך לברך את ברכת הלבנה בשמחה. יש אנשים המחפשים סגולות לענייניהם, הנה במצוה זו יש הרבה סגולות, יש סגולה שלא ייזק, וסגולה שאוביו יפלו ויכוון זה באומרו תפול עליהם אימתה ופחד; עוד סגולה שיתחדש עליו חדש טוב לטובה ולברכה, ועוד שכל הסגולות המסוגלות לישועות טמונות במצוה רבה זו.

נשים, אם מברכות ברכת הלבנה

יש נשים בעדות אשכנז שנוהגות לברך גם ברכות שאינן חייבות בהן, כגון על הטלית ועל התפילין, וכדומה, אבל דעת הבן איש חי בדרשות שלו, שבשעה שמברכים האנשים ברכת הלבנה והיא בבית הכנסת, יכולה לברך ברכת הלבנה בלי שם ומלכות, שתאמר ברוך מחדש חדשים ותו לא. וכן יכולה לומר בברכת החודש, חדש עלינו את החדש הזה לטובה ולברכה, תפול עליהם אימתה ופחד, רק שלא תאמר את הברכה של ברכת הלבנה בשם ומלכות.

הלכות ברך עלינו

נוסחאות שאלת גשמים

השנה לביל ששי, יהיה ליל ז' במרחשוון, מתחילים לשנות ולומר 'ותן טל ומטר לברכה'. השבוע בעלון של 'שבת בשבתו' חלקנו את ההלכות על פני שני טורים, האחד מתייחס למנהג ספרד והאחר מתייחס למנהג אשכנז. מנהג ספרד, וחלק מהאשכנזים נוהגים כן, שבקיץ פותחים את הברכה 'בברכנו', ובחורף פותחים את הברכה 'בברך עלינו'. והחלק הארי של האשכנזים נוהגים שבין בקיץ ובין בחורף פותחים את הברכה 'בברכנו', והשינוי בין העונות הוא באמצע הברכה, שמשינים ואומרים בקיץ 'ותן ברכה' ובחורף אומרים 'ותן טל ומטר' לברכה על כל פני האדמה. (והנ"מ לימים אלה תהיה איך ירגילו לשונם בשינויים שבין הקיץ לחורף).

חמשה זמנים שמתחילים לשאול בהם גשמים

השאלה שצריך לדון בה היא מתי מתחילים לומר ברך עלינו, ולהזכיר ותן טל ומטר. יש בעניין זה חמש שיטות: שיטה ראשונה היא דעת רבי יוחנן בגמרא שאומרים ותן טל ומטר בתפלה כבר במוצאי שמחת תורה, ובעצם לדעתו שואלים גשמים יחד עם הזכרת גשמים, וכיון שמתחילים לומר משיב הרוח כבר במוסף של שמיני עצרת, כך יבקשו גשמים בברך עלינו מיד בשמיני עצרת, וכיון שאז אומרים תפלת חג, על כן מיד במוצאי חג יאמרו ברך עלינו. אך אין הלכה כמותו. תנא קמא שחולק על רבן גמליאל סובר שמתחילים לומר ברך עלינו בג' מרחשוון. דעת רבן גמליאל היא שאומרים ברך עלינו בז' מרחשוון. דעת רבי יוסי שאומרים ברך עלינו בי"ז מרחשוון. בחוץ לארץ, מתחילים לומר ברך עלינו ששים יום אחרי התקופה; הרי לנו חמש זמנים (מוצאי ש"ת, ג' מרחשוון, ז' מרחשוון, י"ז מרחשוון, ששים יום לתקופת תשרי). וזה לשון המשנה: (תענית י' ע"א) "בשלשה במרחשוון שואלין את הגשמים. רבן גמליאל אומר בשבעה בו, חמשה עשר יום אחר החג, כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת". ועל זה אומרת הגמ' שם "אמר רבי אלעזר, הלכה כרבן גמליאל". כלומר שמתחילים בז' מרחשוון. והחזו"א מבאר שמה שהמשנה אומרת עד שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת, לא קאי על רבן גמליאל גרידא, אלא גם על דעתו של תנא קמא שאומר ששואלים גשמים בג' במרחשוון, אלא שנחלקו כמה זמן לקח עד שאחרון שבישראל הגיע לנהר פרת.

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

לך לך - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי זְצוּק"ל

אף אם אין עולי רגלים, נשאר התקנה על מתכונתה, ומבקשים גשמים כמו שתקנו, או ב' מרחשוון בארץ, או לששים יום לתקופת תשרי בחו"ל. זמני ברך עלינו הלכה למעשה
הלכה למעשה נפסקה שמתחילים בליל ז' מרחשוון לומר ברך עלינו ולבקש גשמים. ובחוץ לארץ מתחילים לומר ברך עלינו לששים יום מתקופת תשרי. ומיהו, יש כמה ארצות בחוץ לארץ שנגררו אחרי התאריך של ארץ ישראל, ומתחילים לומר ברך עלינו ב' מרחשוון. במדינת תוניסיה יש אי גדול וחשוב שכולו כהנים מיוחסים, גירבה. שם היו נוהגים להתחיל ברך עלינו ב' מרחשוון. גם בצור וצידון נהגו לבקש גשמים ב' מרחשוון. אפילו בארגנטינה הנהיגו לומר ברך עלינו ב' מרחשוון, למרות ששם הקיץ והחורף משתנה, ואין האקלים שם כמו של ארץ ישראל. למעשה, הזמנים לא משתנים, אלא מתחילים לומר ברך עלינו בארץ ישראל ב' מרחשוון, ובחוץ לארץ לששים יום לתקופת תשרי.

הורגל מאוד לומר ברך עלינו, ונסתפק והוא תוך ל' יום בירושלמי מובא שאם אדם מתפלל לדוגמה בליל שישי, או ביום ששי בשבוע, וקרוב לסוף התפלה הסתפק אם אמר ברך עלינו או ברכנו. בהלכה כתוב שאם הספק שלו תוך שלשים יום, חייב לחזור, וכך נפסק להלכה בשו"ע. שואל מן ה'בן איש חי', האם הלכה זו היא כללית, או אישית (ספציפית). לדוגמה, אם אדם התפלל ביום ששי בבוקר ואמר ברך עלינו, וכן במנחה, וכך כמה ימים. הגיע ראש חודש כסלו, שהוא תוך ל' יום לאמירת ברך עלינו, ונסתפק אם אמר ברך עלינו או לא. ואותו אדם חושב לעצמו, שכיון שעד עתה אמר את השינויים שבברך עלינו ללא שום מחשבה מיוחדת, אם כן ניתן וסביר להניח שגם עתה אמר ברך עלינו, ולמה צריך שלשים יום? כלומר, שבעצם אדם שהסתפק אם אמר ברך עלינו או לא, והשאלה אם צריך לחזור או לא, הכל תלוי באדם עצמו או לא. ומביא דעת הרב 'בני דוד' שבאמת תלוי באדם עצמו, ואם הוא כל כך בטוח בעצמו שעד עתה מעולם לא התבלבל, כך יפסוק לעצמו מעתה שמסתמא לא התבלבל. ועל זה אומר הרב, שיש את דעת הרב 'אוהל יצחק' שאומר לא כדעת הרב בני דוד, אלא כין שחז"ל קבעו שלשים יום, אין לזוז מזה, וחייב לחזור, ואפילו אם הוא בתפלה האחרונה שבתוך השלשים יום, ובמצב שעד עתה לא התבלבל כלל. ודעתו של הרב בן איש חי נוטה לפסוק כמו הרב אוהל יצחק, וכל מי שהסתפק ועדיין הוא תוך שלשים יום, חייב לחזור.

ספק לפני ל' יום ולאחריהם

אדם שהסתפק אם אמר ברך עלינו (או 'ותן טל ומטר' לאשכנזים) או שמה עדיין אמר ברכנו, הדין הוא שאם הוא תוך שלשים יום מהיום הראשון שהתחיל השינוי, תלין לומר שעדיין לא הורגל כל צרכו לומר ברך עלינו ודינו כמי שלא אמר, ואם הוא אחרי שלשים יום מהיום בו החל לומר ברך עלינו והסתפק, לא חוזר, כיון שתולים לומר שאמר כמו שהורגל זה כבר שלשים יום ברציפות. וזה לשון מרן (סימן קי"ד סעי"ח) "בימות החמה, אם נסתפק אם הזכיר מוריד הגשם אם לא, עד ל' יום בחזקת שהזכיר הגשם, וצריך לחזור. הגה, וה"ה לדין דאין מזכירין טל בימות החמה, אם נסתפק לו אם אמר מוריד הגשם בימות הגשמים, כל ל' יום חזר, ודואי אמר כמו שרגיל והרי לא הזכיר לא טל ולא גשם - לאחר ל' יום אינו חוזר (ד"ע)".

אם מועיל לומר צ' פעם ברציפות כמו ל' יום

הטור מביא מחלוקת ראשונים בין מהר"ם מרוטנבורק לבין רבינו פרץ, האם מועיל לומר תשעים פעם ברציפות נוסח משנתה בתפלה, למשל ב' מרחשוון אומר 'רופא חולי עמו ישראל - ברך עלינו' תשעים פעם, ויפתור ספק שיתעורר לו, וכמו באמר שלשים יום ברציפות ואחרי כן נסתפק, שאמרין מסתמא אמר כמו שהורגל. וזה לשון הטור (או"ח סימן קי"ד) "והר"ם מרוטנבורק היה רגיל לומר בשמיני עצרת ברכת אתה גבור תשעים פעמים עד משיב הרוח ומוריד הגשם כנגד ל' יום שאומר אותו ג' פעמים בכל יום, ועכשיו אם היה מסופק א"צ לחזור. וראייתו מפרק כיצד הרגל (כד) אם דאמר גבי שיר המועד ריחק נגיחותיו חייב קרוב נגיחותיו לא כ"ש ה"נ כיון דאחר ל' יום אם הוא מסופק א"צ לחזור כ"ש צ' פעמים ביום אחד. וה"ר פרץ ז"ל כתב לא חזינא לרבנן קשישי דצרת דעבדי הכי שאין הנדון דומה לראיה, דהתם טעמא משום שהחזיק ליגח ואם החזיק ג'

שנכנס לפני לפנינים מתפלל שלא תבא לפניו יתברך תפלת עוברי דרכים, אבל לגבי רבי חנינא בן דוסא, אין תפלתו נחשבת. ומבאר בעל ה'בן איש חי', שהרי סוף סוף הגשם הוא ברכה, ואיך מתפלל להפסיק את הברכה הזאת? על זה אומר, שרבי חנינא בן דוסא לא התפלל שייפסק הגשם, אלא שהוא בצער כי היה המלח מתרטב, והיה יכול להפסיק אם יהיה לו מחסה או מטרייה וכדומה, ועל זה התפלל רחב"ד, אבל אין בתפלתו שום כוונה שייפסק הגשם כלל! אלא, שהקב"ה רצה ללמד אותנו שתפלתו של רבי חנינא בן דוסא גדולה משל כהן גדול. מכאן נלמד מהי כחה של תפלה, ולנו יש זכות גדולה שנתן לנו הקב"ה להתחיל ולהתפלל על הגשם מתאריך ז' מרחשוון והלאה.

נכשין בהמ"ק קיים שואלים במקום שמזכיר (יחד עם משיב הרוח)

המשנה מביאה את דעת רבי יהודה שמתחילים להזכיר גשמים ביום טוב אחרון של חג. וזה לשון המשנה (תענית ב' ע"א) "רבי יהודה אומר, העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג, האחרון מזכיר, הראשון אינו מזכיר. ביום טוב ראשון של פסח, הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר". והגמרא מקשה על דבריו מברייטא שמביאת גם את דעתו, וסתורה היא מדעתו במשנה. (שם ד' ע"ב) "ורמיננהו, עד מתי שואלין את הגשמים, רבי יהודה אומר עד שיעבור הפסח", ונחלקו שם אמוראים לתוך את דבריו. והגמ' מביאה מיימא של רבי יוחנן, שפוסק הלכה כרבי יהודה, ומקשה עליו מהמחלוקת תנאים בין ת"ק לבין ר"ג מאימתי מתחילים להזכיר גשמים, ודעתו של רבן גמליאל מ' מרחשוון, ורבי אלעזר פסק הלכה כרבן גמליאל, ואיך פוסק כרבי יהודה שזה דלא כדעת רבן גמליאל? ומתרת על זה, שמא רבי יוחנן לא פסק הלכה כרבן גמליאל ואין להקשות מגברא אגברא. ועוד תירוצו שכל אחד דיבר על עניין אחר, רבי אלעזר דיבר על שאלת גשמים, וזמנו מ' מרחשוון, ורבי יוחנן דיבר על הזכרת גשמים שמתחילים במוסף של חג אחרון, אלא שקשה על תירוצו זה ממה שרבי יוחנן בעצמו אומר במקום אחר ששואל במקום שמזכיר, וכשמתחיל לזכור מתחיל לשאול, וכשפוסק מלשאל פוסק מלהזכיר? ומתרת הגמ' לא קשיא, הא לן והא להו. ואומרת הגמ' שם "מאי שנא לדידן דאית לן פירי בדברא, לדידהו נמי אית להו עולי רגלים. כי קאמר רבי יוחנן בזמן שאין בית המקדש קיים. השתא דאית להי הא והא לדידהו, ולא קשיא, כאן בזמן שבית המקדש קיים, כאן בזמן שאין בית המקדש קיים". היוצא מדברי הגמרא, שכל מה שפוסקים כרבן גמליאל שמתחילים לבקש גשמים ב' מרחשוון הוא דוקא בזמן שבהמ"ק קיים, אבל אם אין בית המקדש קיים לא מתחילים ב' מרחשוון אלא מתחילים כבר ביום טוב אחרון של חג.

דעת הר"ן שבימינו ראוי לשאול במקום שמזכירים, אלא שהלכה כהר"ף והרמב"ם

והשאלה הנשאלת היא על ימינו, שאין לנו בית המקדש, היה מן הראוי לשאול גשמים יחד עם הזכרתם, וברגע שאומרים משיב הרוח, צריכים גם לומר ברך עלינו, אבל בפועל אין אנו עושים כן, ומה הטעם לכך? יש לעיין בדברי הר"ן שכותב שכיום למעשה ישנם שלשה זמנים, (א) בארץ ישראל מיד אחרי החג, (ב) ואם יש פירי בדברא, אז מזכירים ב' מרחשוון, (ג) בחוץ לארץ שואלים גשמים ששים יום לתקופת תשרי; ואומר הר"ן שזהו הדרך המחזור בעיניו, וכך היה צריך וראוי לנהוג, אלא שאין כח בידיו לשנות נגד דעת הר"ף והרמב"ם (בפ"ב מהלכות תפלה) שקבעו רק שני זמנים, והם ז' מרחשוון וששים יום לתקופת תשרי ותו לא, והוא אינו יכול לחלוק עליהם. כלומר, שהסברה היא באמת כמוהו, שאין בהמ"ק ואין עולי רגלים, ואין בית המקדש קיים, ומה שיש פירי בדברא, זה תקף לגבי חוץ לארץ אבל לא לגבי ארץ ישראל. ומוסיף הר"ן, שהוא שמע שגם בימינו עולים לרגל אף על פי שאין בית המקדש, כמו שהיו עולים בזמן בית המקדש. ואם כן, יש הצדקה למנהג שגם בימינו ממתנים ל' מרחשוון, שהוא הזמן שיקח לאחרון העולים בימינו לרגל, שיגיע חזרה לבבל. כבר הזכרנו שכשיבא המשיח, יגשו לשאול הבאים מחוץ לארץ את אבותינו הקדושים, את משה רבנו, את אהרן הכהן, את המשיח עצמו, היאך יש לנהוג הלכה למעשה, האם יכולים לחזור לנכר, והאם בגללם יתחילו לבקש גשמים ב' מרחשוון, אבל מדברי הר"ן הנ"ל משמע, שהתקנה היתה בכך שיתחילו ב' מרחשוון,

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

לך לך - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

שלמטה בעצם בא מלמעלה כמו המן במדבר, והכל מאתו יתברך שמו ויתעלה.

קניין ראייה, הילוך, וכיבוש

בפרשת השבוע נקרא על ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם, שיתן לו את כל ארץ ישראל. וכך התורה כותבת (בראשית י"ג יז) 'קום הִתְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרְכָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לְךָ אֶתְנֶנָּה'. הגמרא דורשת על זה שהוא קנה את הארץ בהילוכו. וזה לשון הגמ' (בבא בתרא ק"א) 'וור' אליהו קנו ליה, בהילוכא. דתניא, הלך בה לארכה ולרחבה - קנה מקום הילוכו, דברי ר' אליעזר. וחכמים אומרים, אין הילוך מועיל כלום עד שיחזיק. אמר ר' אלעזר, מ"ט דר' אליעזר? דכתיב 'קום הִתְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרְכָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לְךָ אֶתְנֶנָּה'. ורבנן? התם משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר ליה הכי, כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו. מעיר ה'אור החיים' הקדוש, שכשעמד אברהם אבינו לראות את כל הארץ, אם היה צריך להסתכל לכל ד' רוחותיה, היה צריך לסובב פניו וגופו לארבע רוחות העולם, לצפון ולדרום, למזרח ולמערב; אבל הקב"ה חס עליו ואמר לו (בראשית י"ג י"ד) 'שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָתָּה שָׁם צִפְנָה וְנִגְנָה וְנִקְדְּמָה וְנִמְחָה', כלומר שיכל לראות את כל הארץ כולה ממקומו מבלי צורך להסתובב, וזאת על ידי נס שעשה למענו הקב"ה וקיבץ את כל הארץ על ד' רוחותיה לפניו, שיוכל לראות הכל מבלי להסתובב. עוד הגמ' מביאה את דעת חכמים שהראה לו את כל הארץ, כדי שתהיה נוחה ליכבוש לפני בניו. ובפשוטות, הבנת הגמרא היא שבניו יכבשו את הארץ ללא מלחמות וללא צרות. אבל רשב"ם כותב על זה שם "כדי שיהא נוח כו' - דהוה להו כיוורשין ולא כגולגלן ולא יהיה רשות לשטן לקטרג ולא פתחון פה [לבעל] מדת הדין". מכאן שאין שום פתחון פה לאף אחד, שהארץ היא של עם ישראל.

אחרי הפרד לוט מעמו

ויש לעיין עדיין בדבר, לפי שקשה למה רק עתה אומר לו הקב"ה שהוא נותן לו את הארץ, והלא כבר אמר לו לך מֵאֶרֶץ וּמִמְּוֹלֶתֶךָ וּמִבֵּית אֲבִיךָ? והביאור בזה מתאים למה שקורה בימינו אלו, ואילו הייתי מתרץ את זה לפני כמה שנים, לא היו מבינים את כוונתי. בפרשה כתוב (בראשית י"ד-יז) 'וְהָאֵמֶר אֶל אֲבִרָם אַחֲרֵי הַפֶּדֶד לוֹט מַעֲמֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָתָּה שָׁם צִפְנָה וְנִגְנָה וְנִקְדְּמָה וְנִמְחָה. כִּי אֵת כָּל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנֶנָּה וְלִזְרַעְךָ עַד עוֹלָם. וְשִׁמְתִּי אֶת זֶרְעֶךָ כְּפֶגֶר הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֵם יוֹכֵל אִישׁ לְמִנּוֹת אֶת זֶרְעֵךָ הָאֶרֶץ גַּם זֶרְעֶךָ וְנִמְחָה. קוֹם הִתְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרְכָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לְךָ אֶתְנֶנָּה'. ולמה לא אמר לו בפני לוט, לפי שאם היה מבטיח הקב"ה בפני לוט, היה הולך ו'מלשין' על אברהם שהוא מתכוון לכבוש ארץ שלמה שיושבים עליה עשרה עממים, והיו באים מכל העולם להפריע לו, על כן אמר לו את זה אחרי שלוט נפרד ממנו. (ובפרשת לך לך של שנת תשס"ב גליון מס' 147 תמצא ביאור אחר, שאם היה מבטיח בפני לוט, היה לוט טוען שהוא שאר בשרו, והיות ואמר לו 'ולזרעך' ועדיין לא נולד לו יצחק, היה אומר שיש לו חלק בירושת הארץ).

מחלוקת הראב"ה והרא"ש בטעות בתפלה

ובו יבואר אם חתימת ברכה בתפלת י"ח ולא פתח בברכה הבאה נחשבת לסיומה או שמא רק התחלת הברכה הבאה מנתקת את הקודמת קורה ואדם בתפלתו טועה ולא מזכיר הזכרה הקשורה לאותה התפלה, כגון הזכרת או שאלת גשמים, או יעלה ויבא ועוד, ופעמים והוא נזכר לאחר כמה ברכות קדימה, או אפילו אם רק פתח בברכה הבאה, ופעמים שהוא נזכר מיד בחתמו את הברכה שבה היה אמור להזכיר את השינוי, אך עדיין לא התחיל בברכה שאחריה כלל, ולא הזכיר ממנה אפילו מלה אחת. ברור הדבר שצריכים לדעת את פרטי ההלכה בעניין הזה. יש בדבר זה מחלוקת ראשונים מעניינת וחשובה בין הראב"ה לבין רבינו יונה, וזה שייך בכל ההזכרות השונות שיש בתפילות ובברכות, אם בעניין הזכרת גשמים במשיב הרוח ומוריד הגשם, או בחתימת המלך הקדוש או המלך המשפט בעשייתו, הן בדין שאלת גשמים בברך עלינו, הן בדין אמירת יעלה ויבא בתפלה או בברכת המזון, וכן באמירת רצה והחליצנו בשבת. הכלל הפשוט הוא בדין זה הוא, שאם גמר כבר את התפלה ומתכוון לעקור את רגליו, חוזר לראש התפלה. הרא"ש מביא את דעת הראב"ה (רבינו אבי העזרי), וכן מביאו

רחוקות כ"ש בג' קרובות אבל גשם שנתקן בתפלה והדבר תלוי בהרגל לשונו לא אמרין הכי. וא"א הראש ז"ל היה נוטה לסברת הר"ם עכ"ל כלומר, שלדעת מהר"ם מרוטנבורק אם אמר תשעים פעם דבר מסויים על סדר התפלה, הורגל לשונו בכך ותולים לומר שלא טעה, ואם הסתפק בכך, אמרין שמסתמא אמר כדבעי. אבל לדעת רבינו פרץ לא יועיל לעשות קיצורים, אלא כיון שאמרו שלשים יום, אין לשנות כלל. מרן בשולחן ערוך פסק להלכה ולמעשה שמועיל אם אמר תשעים פעם, וכדעת מהר"ם מרוטנבורק. וזה לשון מרן (או"ח סימן קי"ד ס"ט) "אם ביום ראשון של פסח אומר ברכת אתה גבור עד מוריד הטל צ' פעמים, כנגד ל' יום שאומר אותו ג' פעמים בכל יום, משם ואילך אם אינו זוכר אם הזכיר גשם הרי הוא בחזקת שלא הזכיר גשם, ואינו צריך לחזור. הגה: וכן לדין, אם אמר עד מכלכל חיים בלא משיב הרוח ומוריד הגשם שמוזכרין בימות הגשמים, וכן אם אמר בשמעי' צ' פעמים אתה גבור עד מוריד הגשם, אם נסתפק אח"כ אם הזכיר או לא, חזקה שהזכירו (ד"ע).

צ', ק', וק"ד פעמים

אמנם יש את דעת ה'חתם סופר' ואת דעתו של הרב חיים פלאגיי שאומרים שהשינוי לא יגיע להרגל אלא אם יחזור על זה מאה פעם, אבל אין לנו אלא את דברי מרן שההרגל יבוא אחר שיחזור על זה תשעים פעם ותו לא ותמצא בדרכי משה שמקשה מדוע בתשעים יום סגי כמו שלשים יום, והלא אם תצרף תפלות שבתות ור"ח, יעלו תשעים וארבע תפלות, ולמה מספיק תשעים פעם רצופות ולא תשעים וארבע פעמים? ומתרץ הב"ח ששלשים יום הוא קביעות שקבעו חז"ל על כל שינוי, לשיחשב לחזקה שהורגל לומר אחרת ממה שהורגל עד עתה, וזקביעות זו נקבעת על בסיס של שלש פעמים ביום. הטור הביא ראייה לדברי מהר"ם מרוטנבורק מדין שור נגחן שנקרא מועד אחרי שלשה נגחות, והגמ' אומרת שאם נגח שלש פעמים ביום אחד כ"ש שנקרא מועד וצריך לשלם נזק שלם, כיון שבקירב נגחותיו יש יותר סבירות לומר שהוא נעשה נגחן מאשר בריחוק נגחותיו, הרי ראייה מפורשת לדברי מהר"ם מרוטנבורק. ומקשה על זה הפרישה, איך מביאים ראייה משור נגחן, לדינו של מהר"ם מרוטנבורק ועוד שנפסקה הלכה כמותו, והרי אותה הגמרא עצמה לא נפסקה להלכה? ואומר על זה שאין כאן עניין להביא הוכחה גמורה לדינו, שרק עליה יתבסס הדין, וממילא בנפול היסוד נופל הבניין, אלא הראיה משם היא רק דוגמה לכך שברציפות מגיעים לתוצאה של ריחוק. לפי זה, באמת טוב להנהיג כל אדם את עצמו לומר תשעים פעם את השינוי שיחול בתפלה ברציפות, כדי לצאת מדי כל ספק ולא יצטרך לחזור משום כך על התפלה. האשכנזים יאמרו תשעים פעם ותן טל ומטר לברכה על כל פני האדמה בליל ז' מרחשוון, וכמו שכן אומר באמת הרב ערוך השולחן. והנהגים לומר ברך עלינו, יאמרו תשעים פעם 'רופא חולי עמו ישראל ברך עלינו', כדי להרגיל את לשונם לומר ברך עלינו, וממילא ימשיכו כבר בנוסח הארוך של החורף, ויאמרו שם ותן טל ומטר לברכה.

ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתיים

חז"ל אומרים שהתורה נמשלה למים (ב"ק י"ז ע"א, פ"ב ע"א, ע"ז ה ע"ב), והגשמים הם מי ברכה שיורדים משמים, ועל כן הם נקראים גשמי ברכה. וכשם שאדם מצפה לגשם שיהיה מלמעלה, ואפילו במקום שיש מעיינות, ויש נהרות, עם כל זאת אין מתאווים אלא לגשם, שהוא עצמו המקור לכל המעיינות והנהרות, שמקורות נביעותיו באוצרות האדמה, הם מריבוי מי הגשמים. ועל זה אמרו דרך מליצה, שכשיצאו עם ישראל ממצרים כתוב 'ולא נחם אלקים דרך ארץ...'. ודרשו על זה שהדרך ארץ כלומר דרך הארץ והטבע, שהגשם מקומו למעלה, ומלמעלה יורד, והלחם שצומח מתוך האדמה, מקומו למטה. והקב"ה לא כן עשה, ולא נחם דרך ארץ, שלא פרנס אותם כדרך הטבע שבארץ, אלא הפך את העניינים, שאת המים הביא להם מלמטה, על ידי בארה של מרים, ואת הלחם הביא מלמעלה, הלא הוא המן שהוריד להם לחם מן השמים; ומזה אנו רואים שהגשמים יכולה להיות שממית, והרוחות יכולה להתחדר אצל האדם ולהיות בתחתית שאול. מכאן יש רמז לאדם, שיעביר את כל הגשמים שלו דרך רוחניות, ולא יחשוב שהגשמים קשורה ללמטה ואין לה השפעה מלמעלה, אלא מה

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

לֶךְ לֶךְ - תַּשְׁנִי"ח - מֵאֵת מֵאֵת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

משמע דלעולם חוזר לראש כמו שהובא בב"י וכן בספר קיצור שו"ע פסק ג"כ דחוזר לראש עיי"ש בהג"ה שבסוף ספרו וצ"ע לדגא. והנה אף דלחכרע נגד השו"ע קשה מאוד אחרי דהרבה והרבה מגדולי האחרונים קיימי בשיטת השו"ע ויישבו בדוחק את כל הקושיות שעל השיטה הזו, עכ"פ נראה לי דאם אחר שאמר בא"י נזכר ששכח משיב הרוח, לא יגמור את הברכה, אלא יסיים למדני חוקיך כדי שיהיה כקורא פסוק לבד ויחזור למשיב הרוח ויגמור כסדר וה"ה ביעלה ויבא וכה"ג אם שכח ונזכר אחר שאמר בא"י יסיים למדני חוקיך ויחזור אח"כ ויאמר יעלה ויבוא ותחזינה כסדר. ולענין טל ומטר ג"כ לפ"ז נראה דאם שכח להזכירו באמצע וסיים ברכת השנים אף שלא התחיל תקע מ"מ שוב לא יאמר כאן טו"מ דהלא יכול לאמרו בשומע תפלה ויצא לכו"ע. אך למעשה, אין לנו אלא את דעת מרן השולחן ערוך שפסק כדעת הראב"ה, וזו ההלכה קיימת בכל פרטי ההלכות שהזכרנו לעיל, בין בעניין הזכרת ושאלת גשמים, והן ביעלה ויבא, או בדין רצה בברכת המזון בשבת. ועל אף שכבר הזכרנו והרחבנו בדינים אלו גם בעלון של שבת בשבתו, וגם בשידורי הרדיו בשבוע שעבר, ותמצא גם בשידור שלנו שנכתבו הדברים בהרחבה, עוד נזכיר פרטי דינים אלו על פעמים רבות, ולואי שלבסוף יופנמו הדברים היטב לדעת הלכות אלו על בוריים, ויותר מזה נקווה שלא יבאו לידי טעות כלל, ולא יצטרכו להגיע לידי תנאים אלו שעוד נזכיר כלל.

**וראה לקמן שנכתב שהמעין בדברים היטב יראה שאדרבה דעת הגר"א היא כדעת מרן השו"ע (לקמן בד"ה אמר ברוך אתה ה' ונזכר)

מלאך שנברא מלימוד הלכה

ועוד דבר יש לדעת, שדוקא על ידי לימוד ההלכות כמו שצריך, יינצל האדם ממכשול ומטעות באותה ההלכה שלמד. ויש לדעת שאין זאת בגלל שלמד את אותה ההלכה בלבד, וממילא לא יטעה כי יש לו ידיעה בזאת ההלכה על ידי שלמד אותה. - אלא שתהיה לו סיעתא דשמיא מיוחדת שתלווה אותו בקיימו את אותה ההלכה שלא יטעה בה. צריך לדעת שעל כל הלכה שאדם לומד את ההלכה המתנייחת למצוה מסויימת, הוא בורא לו מלאך מיוחד שילווה אותו בשעה שיקיים את אותה המצוה. אם למשל לומדים הלכות ברוך עלינו כמו שצריך, נברא לאותו הלומד מלאך שיהיה ממונה עליו בעניין אמירת ברוך עליו; כמו כן אם אדם לומד הלכות ברכת הלבנה, נברא לו מלאך שממונה על ברכת הלבנה, וכך על לימוד של כל הלכה והלכה. והתפקיד של אותו המלאך הוא לשמור על מי שלמד את ההלכה ושבגללו הוא נברא, ולהגן עליו שלא יגיע לידי טעות כלל באותה ההלכה. ונקל לתאר שכיון שאותו המלאך במיוחד בא להגן עליו שיתפלא כראוי וכתבשקש על פי ההלכה, בודאי שתפלה כזו תתקבל בהתייחסות מיוחדת בשמים, אחרי שיראו הממונים על התפלות שיש בתפלה זו מלאך שתלווה אליה. מכאן ילמד אדם לעצמו מוסר ויתחזק בלימוד הלכות מאוד, שמלבד שכר לימוד תורה, ומלבד רכישת ידיעות בהלכה, גם בורא לו מלאך מיוחד שישמור ויגן עליו לכל יטעה באותו עניין.

אמר ברוך אתה ונזכר

ובו יבואר שאם נזכר בשעה שאמר ברוך אתה ולא אמר ה' אם יאמר רק ותן טו"מ ויחתום, או שיחזור לראש הברכה ועוד יש דין בעניין מי שלא אמר ותן טל ומטר בברכת מברך השנים. אם התחיל כבר את הברכה התשיעית (אני אומר 'ברכה תשיעית' כדי שלא להבדיל בנוסחאות שבין ספרדים לאשכנזים), ולא אמר ותן טל ומטר, אבל נזכר בשעה שאמר ברוך אתה, ועדיין לא גמר לחתום את הברכה; יש האומרים שיאמר במקום ותן טל ומטר לברכה, ויחתום ברוך אתה ה' מברך השנים. ומיהו מרן ה'בן איש חי' אומר על זה שלא יאמר רק ותן טל ומטר ותו לא, שכן אם יאמר רק מלים אלו, נמצא שמדלג על כל התפלות היפות שהתקינו בברכה, כגון ברוך עלינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה, ורווח פני תבל, ושבע את העולם כולו מטובך, ומלא ידינו מברכותיך ומעושר מתנותיך ידך וכו'. - על כן, אומר ה'בן איש חי, שאם עוד לא אמר ברוך אתה ה', טוב שיחזור לראש הברכה ולא משום שזה לעיכובא, אלא משום שברכה זו מלאה בתפילות יפות ומועילות לאדם ולכל העולם כולו.

המרדכי, והבית יוסף מאוד מאריך בדבר זה, ולדעתו יש כלל מחודש ומעניין, והוא - שבכל מקום שחייב לחזור (לדוגמה אם אמר 'הקל הקדוש' במקום 'המלך הקדוש' בעשייתו, או שלא אמר יעלה ויבוא ב"ח בתפלות היום או בכל התפלות בחול המועד, וכדומה), כל עוד לא התחיל את הברכה שלאחריה, נחשב לו כאילו עדיין עומד באותה הברכה עצמה. לדוגמה בנדון שלנו, אם למשל אדם אמר בתפלתו 'ברכנו' במקום לומר 'ברך עלינו', או שאמר 'ותן ברכה' במקום לומר 'ותן טל ומטר', ונזכר לאחר שחתם ברוך אתה ה' מברך השנים, אבל עוד לא התחיל בברכת 'תקע'; על זה אומר הראב"ה, שכיון שהוא עוד לא התחיל בברכת 'תקע בשופר', נחשב לו כאילו עוד לא סיים את אותה הברכה (מברך השנים) ועדיין עומד בה, וממילא יכול לומר במקומו 'ותן טל ומטר לברכה על כל פני האדמה', כמו שהיה אומר כן לא אם היה מסיים עדיין מברך השנים, ואחר כך ימשיך תקע בשופר גדול כסדר.

וכן אם לא אמר 'יעלה ויבוא' קודם ברכת המחזיר שכנינו לציין, ונזכר לאחר שחתם כבר המחזיר שכנינו לציין אבל עוד לא התחיל לומר אפילו את המלה 'מודים'; כיון שהוא עוד לא התחיל 'מודים', נחשב לו הדבר כאילו לא חתם את ברכת 'המחזיר' כלל, ויכול לומר יעלה ויבוא במקומו. אבל רבינו יונה חולק עליו ואומר שכל ברכה תחומה עד חתימתה, ומרגע שחתם ואומר לדוגמה 'ברוך אתה ה' מברך השנים', נחשב לו שסיים את הברכה לגמרי, ואפילו אם לא התחיל עדיין תקע בשופר, נחשב כאילו התחיל אותה, (שאז היה הדין לכל הדעות שהתנתק לגמרי מברכת השנים לגמרי). ולדעת הראב"ה יוצא חידוש גדול, והוא בעניין הזכרת המלך הקדוש בעשייתו, שאם אמר הקל הקדוש במקום המלך הקדוש, אפילו אם עבר זמן של תוך כדי דיבור, כל עוד לא התחיל אתה חונן, עדיין נחשב לו כאילו עומד בברכת אתה קדוש, ויכול לתקן ולומר המלך הקדוש. (ורק התחלת הברכה הבאה מנתקת אותו מהברכה שעומד בה ואפילו אם לא הזכיר ממנה ולו מלה אחת בלבד).

מחלוקת מרן והמ"ב למעשה

ובו יבואר שמרן פסק להלכה כדעת ראב"ה, ועל אף שדעת המ"ב והאחרונים להחמיר כדעת ר"י, אין לנו אלא דעת מרן מרן בשולחן ערוך פסק כמו דעת הראב"ה, והרמ"א לא חלק על מרן בדין זה כלל, ושתק מלהזכיר דעה אחרת. דין זה מרן כתב בדיני הזכרת גשמים, שצריך לומר משיב הרוח ומוריד הגשם, והוא לא אמרו ונזכר אחרי שחתם ברוך אתה ה' מחיה המתים, אבל עוד לא התחיל ברכת אתה קדוש, ועל זה אומר מרן שאינו צריך לחזור, אלא אומר שם משיב הרוח וממשיך אתה קדוש כרגיל. וזה לשון מרן (שו"ע או"ח סימן קי"ד ס"ו) "ואפילו אם סיים הברכה, ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש, איצ' לחזור, אלא אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה". והרמ"א לא חולק על מרן בדין זה כלל, שכן אין הוא כותב שום הגהה על דבריו בעניין זה. דעתו של מרן (ושל רמ"א) היא כדעת הראב"ה, נגד דעתו של רבינו יונה. אלא שהאחרונים פסקו דוקא כדעתו של רבינו יונה לחומרא. המשנה ברורה גם כן מתייחס לדעתו של הראב"ה בעניין מי שלא אמר ותן טל ומטר בברכת מברך השנים, ונזכר קודם שהתחיל ברכת אתה קדוש, וזה לשון (סימן קי"ז ס"ק ט"ו) "עיי' במ"א ובש"ת שכתבו דאם נזכר קודם שהתחיל תקע בשופר אומרו שם", ומיהו דעתו שלו לפסוק לחומרא כדעת רבינו יונה ומסתמך על הרבה אחרונים שפסקו נגד דעתו של מרן - תמצא את הדברים בהרחבה בביאור הלכה וזה לשון (סימן קי"ד בד"ה בלי חתימה) "דין זה למעשה לענין יש לעיין טובא דהנה מקור דין זה נובע מראב"ה שהביאוהו הרא"ש בפ"א דתענית והמרדכי שם. ועיין בב"ח שרש"ל פליג על סברא זו ופוסק כדעת הרבינו יונה דס"ל דכיון שסיים אותה ברכה, כמו שהתחיל אחרת דמי, וחוזר לראש. והנה אף שהב"ח והמ"א ושאר אחרונים ס"ל דלהלכה נקטינן כדעת השו"ע דס"ל דמכיון שהביא הרא"ש את דעת הראב"ה להלכה הכי נקטינן, מ"מ צ"ע חזא כי הא"ר נשאר בצ"ע על דברי המרדכי וכו' שנית כי בביאור הגר"א נשאר ג"כ בקושיא על פסק השו"ע ומשמע דס"ל כדעת הרש"ל", ולבד כ"ז מצאתי עוד כמה גדולי הראשונים דס"ל ג"כ כראב"ה והוא הרא"ז שהובא בש"ג פ' תפלת השחר וגם בספר ברכה משולשת בתוספות ר"י חסיד בשם רבו וכן בהגהת סמ"ק כתב בהדיא דאפילו אם נזכר קודם שהתחיל אתה קדוש חוזר לראש. וגם מרמב"ם

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

לך לך - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

את אותה ההזכרה. לנד"ד, האמור הוא לגבי הזכרת ותן טל ומטר לברכה במידה ולא אמר אותה בברכת מברך השנים והתחילת הלאה בברכות הבאות, שאז יוכל לומר אותה בברכת שומע תפלה, שגם אז אם לא נזכר אלא אחר שכבר חתם ברוך אתה ה' שומע תפלה, אבל עוד לא התחיל ב'רצה', שלדעת הראב"י עדיין עומד הוא בברכת שומע תפלה, ולדעת רבינו יונה נחשב כאילו המשיך הלאה בתפלה, וממילא לדעת הראב"י שכן אנו ק"ל למעשה אם אמר ברוך אתה ה' שומע תפלה, אם עוד לא התחיל רצה יוכל לומר במקומו ותן טל ומטר לברכה, ושוב לא יצטרך לחזור לראש התפלה. אבל לדעת המ"ב שמחמיר כדעת רבינו יונה, אם חתם ואמר ברוך אתה ה' שומע תפלה, אף אם לא התחיל רצה, צריך לחזור לראש התפלה, שכן זה נחשב לדעתו כאילו המשיך הלאה בתפלה.

אמר כבר 'רצה' ה' אלקינו בעמך ישראל ונזכר

ולכל הדעות, אם כבר אמר 'רצה' אחרי שחתם ברוך אתה ה' שומע תפלה, לא יוכל שוב לומר ותן טל ומטר בלבד כפי שהיה הדין אילו היה נזכר בתוך ברכת שומע תפלה לכל הדעות, או לדעת הראב"י, אם נזכר קודם תקע, או אפילו קודם רצה, אלא יצטרך לחזור לתחילת ברכת ברך עלינו. ואותו הדין יהיה [שהוא יכול לחזור לראש ברכת ברך עלינו], גם אם נזכר אחרי מודים, או בברכת שים שלום, וכן כל עוד לא אמר יהיו לרצון האחרון, שלא חושב לעקור רגליו כלל, יוכל לחזור לברכת ברך עלינו, ולא יצטרך לחזור לראש התפלה.

אמר יהיו לרצון אחרון (וכ"ש אם עקר רגליו) ונזכר

אם נזכר שלא אמר ותן טל ומטר רק כשהגיע לסוף התפלה שאמר יהיו לרצון אמרי פי השני, שאז כבר מחשב לעקור רגליו, הדין הוא שצריך לחזור לראש התפלה. וכל שכן אם כבר גמר את תפלתו ועקר רגליו, בין אם נזכר בעודו באותה התפלה, ובין אם נזכר לאחר כמה שעות, הדין הוא שהוא חייב לעמוד שוב ולהתפלל תפלת י"ח, ויעשה סימן כלשהו לעצמו כגון שיקמץ את אגרופו בחזקה עד שיגיע לברך עלינו, שיהיה לו לסימן ולזכרון שהוא חוזר לשם אמירת ותן טל ומטר. (ועניין זה של קמיצת האגרופ הוא גם בשעה שהוא באמצע תפלתו, כגון שהוא טעה ולא אמר ותן טל ומטר ונזכר אחרי שהתחיל תקע, שאז הדין הוא שיאמר אותו בשומע תפלה; גם כן יעשה לעצמו סימן כגון קמיצת אגרופו וכדומה שיהיה לו לזכר ולסימן שלא ישכח לומר ותן טל ומטר גם בברכת שומע תפלה).

השתדלות שלא להגיע לטעות

וידע האדם שאל לו לסמוך על חילוקי הדינים האלה ומושם כך לא יעשה השתדלות שלא לטעות, אלא עדיף וטוב שישמט עצמו ככל האפשר מכל טעות, וזאת על ידי שיקח לעצמו סידור תפילה ויתפלל מתוכו (ואדרבה אם הוא לא רגיל בזה יהיה לו זה לזכר שיש שינוי בתפלה ויזכור), שאז בטוח הוא שלא יטעה בדבר זה כלל, ותבא עליו ברכת טוב.

הרב ברכי יוסף כותב לגבי אדם שטעה ולא אמר ותן טל ומטר וכבר אמר תקע, שאז הדין הוא שיאמר אותו בשומע תפלה. - שיש לחשוש שעד שיגיע לשמע קולנו ישכח, שכן טבעו של האדם שבשעת תפלתו של האדם הוא מסיח דעת (וזאת למרות כל ההכנות שתקנו חז"ל להקדים לתפלה כדי לעמוד מתוך הכנעה ויראת שמים, והכרה בגדלות הבורא, וכי לפניו יתברך שמו ויתעלה עומד ומתפלל - מסיח דעתו מיד מכל עניין התפלה, ומיד מפליג בדעתו למחנה יהודה, וכבר עומד הוא וסוחר בשוק הבורסה, והנה הוא חוצה מדינות ויבשות, עד שמכח ההרגל צריך לפסוע ג' פסיעות אחורה, מה שימנחית אותו למציאות שבה הוא עומד). על זה אמר הרב חיד"א, שאדם שמתפלל והגיע לברכת תקע בשופר גדול, ושם לב שלא אמר ותן טל ומטר, מותר לו לדפדף בסידור קדימה כמה דפים עד לברכת שומע תפלה, ויניח על ברכת שומע תפלה את אצבעו, ויחזיר את הדפים אחורה וימשיך להתפלל כסדר, ובהגיעו לברכת שומע תפלה יראה שאצבעו מונחת שם ויתמה על כך שזה דבר משונה הוא, עד שיזכור שהוא צריך לומר ותן טל ומטר שם, בגדר 'אצבע אלקים היא'. וזה יזכיר לו לומר ותן טל ומטר לברכה.

אמר ברוך אתה ה' ונזכר

אם נזכר שלא אמר ותן טל ומטר רק אחרי שאמר ברוך אתה ה', אך עוד לא חתם 'מברך השנים', השאלה אם יכול לחתום ולומר למדני חקיד שאז לא נחשב לו לחתימה כלל, שאין זה אלא פסוק, או שמא יש בזה הפסק, או אולי משום שבשעה שאמר ברוך אתה ה' היה על דעתו לחתום מברך השנים, לא יכול לסיים למדני חקיד; יש בזה מחלוקת באחרונים, שיש האומרים שיכול לסיים ולומר למדני חקיד, וכך לשון הביאור הלכה (סימן קי"ד באמצע ד"ה בלא חתימה) "עכ"פ נראה לי דאם אחר שאמר בא"י נזכר ששכח משיב הרוח לא יגמור את הברכה אלא יסיים למדני חקיד כדי שיהיה כקורא פסוק לבד ויחזור למשיב הרוח ויגמור כסדר וה"ה ביעלה ויבא וכה"ג אם שכח ונזכר אחר שאמר בא"י יסיים למדני חקיד ויחזור אח"כ ויאמר יעו"י ותחזינה כסדר ולענין טל ומטר ג"כ" עיי"ש דבריו. ויש האומרים שכיון שיכול להזכירו בברכת שומע תפלה, אין לו לסיים למדני חקיד, שהרי יכול לסיים כרגיל ולומר מברך השנים, ולאומרו בשומע תפלה. ולמעשה קי"ל שאם אמר ברוך אתה ה', ונזכר שלא אמר מברך השנים, יחתום ויאמר למדני חקיד, ואחר כך יחזור לראש הברכה לדעת הבן איש חי, או שיאמר ותן טל ומטר בלבד לדעת האחרים, ויחתום כרגיל וימשיך כסדר.

אמר ברוך אתה ה' מברך השנים ונזכר

אם נזכר לאחר שאמר ברוך אתה ה' מברך השנים, אך עדיין לא התחיל ב'תקע', לדעת המ"ב ימשיך כסדר ויאמר בש"ת, ודעת מרן (וכן דעת המ"א והרב חיד"א וה"ב איש חי, והשלחן ערוך של רבינו זלמן, וכן משמעות דעת הגר"א [ולא כמו שהבין המ"ב, שכן המעניין באריכות שמאריך הבית יוסף ומתפלפל לתרץ את כל הקושיות שיש על דעת הראב"י, ושבושם מקום לא נמצא שהבית יוסף כל כך מפלפל לתרץ דעת אחד הראשונים, ובסופו מביא תירוץ לתרץ אותו, ואת אותה הסברה שמביא לתרץ את הראב"י מביא הגאון בעצמו בסעיף אחר במקום אחר, משמע מכאן שהוא מסכים עם הב"י ושהראב"י מיושב גם לדעתו]) שיכול לומר במקומו ותן טל ומטר לברכה ואחר כך ימשיך בברכת תקע, וטעמו משום שהוא סובר כדעת הראב"י שכל עוד לא התחיל בברכה שאחריה נחשב שהוא עדיין נמצא בברכה שהוא פתח בה.

אמר 'תקע' ונזכר

אם כבר פתח ואמר 'תקע', ונזכר שלא אמר ותן טל ומטר, אז באופן זה בודאי שיהתנתק מהברכה הקודמת וגם לדעת הראב"י ה"נ"ל לא יכול שוב לומר ותן טל ומטר במקומו, אלא ימשיך כסדר ויאמר אותו בשומע תפלה. והמקור מדברי הגמ' ששומרת (ברכות כ"ט ע"א וע"ב) "גופא, אמר רבי תנחום אמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו, שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה. וכו' מיתבי, טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו, שאלה בברכת השנים מחזירין אותו, אידי ואידי ביחיד, ולא קשיא הא דאדכר קודם שומע תפלה, והא דאדכר אחר שומע תפלה". והסדר באופן זה הוא שבהגיעו לברכת שומע תפלה יאמר עד כי אתה שומע תפלת כל פה, ויאמר ותן טל ומטר לברכה, ואחר כך יאמר כי אתה שומע תפלת כל פה, ויחתום שומע תפלה.

אמר ברוך אתה ה' (של שמע קולנו) ונזכר

והיה אם גם בברכת שומע תפלה שכח שצריך לומר ותן טל ומטר ואמר ברוך אתה ה' על דעת לסיים שומע תפלה, כל עוד לא חתם 'שומע תפלה' יכול לסיים ולומר למדני חקיד, ויאמר ותן טל ומטר, ויאמר אחר כך כי אתה שומע תפלת כל פה, ויחתום ברוך אתה ה' שומע תפלה וימשיך כסדר.

אמר ברוך אתה ה' שומע תפלה ונזכר

לאחורה, מחלוקת הראב"י ורבינו יונה קיימת לא רק לגבי הברכה עצמה שהיה צריך לשנות בה, כגון ברכת מברך השנים לצורך אמירת ותן טל ומטר, או ברכת מחיה המתים לצורך אמירת משיב הרוח, שנחלקו האם חתימת הברכה היא סיומה, או התחלת הברכה הבאה; אלא תהיה קיימת גם בברכה שהיא לא שייכת לאותה הזכרה אלא 'יתחנה' שיכול להזכיר בה

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

לך לך - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

שרק מאז שירגלו' נכנסה אצלו הביאה לו את השפע, ולא צריך לנחש משום כך.

חינוכו של לוט בבית אברהם והתנהגותו לבסוף

בפרשה כתוב (בראשית י"ג ז) 'וַיְהִי כִּיבִין רָעִי מִקְּנֵה אֲבָרְהָם וּבִין רָעִי מִקְּנֵה לֹט וְהַקְּנֵנִי וְהַפְּרִיזִי אֲנִי יֹשֵׁב בְּאַרְצִי'. הרב שהיה ביניהם היה על רקע גזל. חז"ל אומרים שהיה אברהם חוסם את פיהם של הבהמות שלו, וכן היה נותן לרועי הוראה שיחשמו את פיות הבהמות שלו לבל ילכו לרעות בשדות אחרים. והבהמות של לוט לעומתם, היו הולכות לרעות בצורה מופקרת, והיו נכנסות לרעות בשדות אחרים. על כך היו צועקים רועי של אברהם על רועיו של לוט, והיו מוכיחים אותם למה נותנים להם לרעות מן הגזל, והיו עונים להם שהיה להם פסק דין רפורמי מבית מדרשו של לוט, שמותר לגזל, ומביאים להם אפילו אסמכתא מן התורה, שלוט הוא מיורשו של אברהם. בא אברהם אבינו ונותן ללוט מוסר איך עושה כן, והלוא ראה בעצמו והתחנך בדרך זו כל אותן השנים שהיה אצלו איך שהוא נזהר לבל יקח כסף מאיש, ואדרבה הוא נותן מעצמו לאחרים, וגם ראה איך שמסר נפשו על החסד עם אחרים, איך שהוא מפרנס אנשים, ומארח אותם באהלו, ובדאי שלא היה גובה מהם שום תשלום, ומיותר לומר שהגזל אצלו היה מן הדברים שלא היו קיימים כלל, ואיך לא קיבל ולא למד מאותן ההנהגות כלום? אבל לוט אמר לו שהוא פשוט לא יכול שלא לגנוב, ודבר זה בדמו ובטבעו הוא.

אפילו תוחכמותו של אברהם לא עוזרים

ובאמת יפלא הדבר, שהרי אברהם אבינו היה הולך ומקרב את האנשים הרחוקים ומדבר על לבם שיש בורא לבירה ושצריך לעבוד אותו באהבה, ושרה אמנו מצדה היתה מקרבת את הנשים, אבל עם לוט התנהג אברהם אבינו אחרת, כמו שהתורה כותבת שאמר לו אברהם (שם י"ג ט) 'הִפְרֵד נָא מֵעָלַי אֶם הִשְׁמָאֵל וְאֵימְנָה וְאֵם הַיָּמִין וְאֶשְׁמְאִילָה', וכל כך למה, הלוא יכול היה לקרבו כמו שנהג עם כולם, אלא מכאן לומדים שאברהם אבינו הבין שלוט כל כך דבוק בגשמיות שלו, כל כך דבוק בכסף שלו, שלא יכול לנתקו מזאת המדה, ולא יעזור לו שום דבר.

אפילו שכנות עם אנשים מושחתים לא מפריעה לו

פחד אברהם אבינו שבסופו של דבר יקלקל לוט במידה רעה זו את רועיו שלו, ועל כן שילח אותו מעל פניו. אבל ללוט הרי לא אכפת לאן ילך, וכל מה שמעניין אותו, זה מקום שבו יוכל לשגשג בגשמיותו, אפילו אם לשם כך יקריב את רוחניותו, ואת שנות גדלותו בבית אברהם אבינו. הביט לוט כה וכה עד שראה את סדום אשר בכבר הירדן, ככתוב (שם י"א) 'וַיֵּשֶׁא לֹט אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת כָּל כְּפַר הַיִּרְדֵּן כִּי כָלָה מִשְׁקָה לִפְנֵי שַׁחַת ה' אֶת סְדֹם וְאֶת עֲמֹרָה כֵּן ה' פָּאָרָה מִכְרִים בְּאֶרֶץ צֹר'. אבל סדום, חוץ מלהיות ממוקמת היטב לצורך התקדמות בפרנסה, היתה גם ובעיקר מאוכלסת באנשים רעים וחטאים, וכמו שהתורה כותבת 'וְאֶנְשֵׁי סְדֹם כְּעִם וְחַטָּאִים לָהּ' קאד'. ורש"י שם כותב דברים קשים על לוט שלמרות רשעותם הרבה לא נמנע מלשבת עמם, וז"ל: (שם יג) 'וְאֶנְשֵׁי סְדֹם רָעִים - ואף על פי כן לא נמנע לוט מלשכון עמם. ורבותינו למדו מכאן (משלי י ז) וְשֵׁם קִשְׁעִים יִקְרָב. רעים - בגופם. וחטאים - בממונם. לה' מאוד - יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו', ולמרות הכל לא נמנע מלשבת אתם. ובאמת גם זה יפלא מאוד איך לוט, שהלך עם אברהם אבינו שהוא ראש ואבי אבות המאמינים, מסתגל לשכונה שמאוכלסת באנשים שמורדים ברבונם, ובעצם הוא גם יודע שהשיכון בכך הוא שבסופו של דבר הוא גם עלול לילך בדרכם? אלא, שראה שם ארץ טובה ופורה, ובשבילו זה כל מה שהוא מחפש, ומי שנדבק במידה זו של גשמיות מעל הכל, מסוגל להתדרדר לתחתית המדרגה, ולפעמים גם מבלי להרגיש זאת.

מסירות נפשו של אברהם להציל את לוט למרות הכל

ומה נפלא לראות בהמשך הפרשה, שכשנכבשה סדום ולקחו את לוט בשבי, איך שאברהם אבינו רודף אחרי שוביו כל כך להציל את לוט, בשעה שאין לו אפילו נשק עמו, אלא אסף עפר וזרק לעברם כעניין שנאמר (ישעיהו מ"א ב) 'וַיִּתֵּן לִפְנֵי גוֹיִם וּמַלְכִּים יִרְדָּה יִתֵּן פָּעֶפֶעַר חֲרָבוֹ', מכאן למדו שנהפך העפר

הגשם כולל הכל (ונצרך גם לרחב"ד שניזון מחרובים) התפלה שאנחנו מתפללים על הגשם, היא תפלה על כל צרכיו של האדם, שהגשם כולל הכל. הן ידוע מה שחז"ל מביאים (תענית כ"ד ע"ב) "אמר רב יהודה אמר רב, בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובים מערב שבת" הנה רחב"ד, כל העולם כולו ניזון בזכותו והוא עצמו אינו ניזון אלא מקב חרובים מערב שבת לערב שבת. ולכאורה, מה אדם בשיעור קומתו של רחב"ד צריך גשם, הרי אין הוא מתקיים מלחם, וכמו שרש"י שם אומר שהוא היה מחוסר לחם ומתגלגל בחרובים? אלא, אומר גאון עוזנו ותפארתנו בעל ה'בן איש חי' בספרו 'בן יהודה' שאם אין גשם, גם מחרובים לא יוכל להתקיים, לפי שאז גם החרובים הם גם בסיס להכנת קמח, שכן היום יש טבעונים גשמיים, כל פירות העולם מתייקרים; נמצא שגם מי שמתפרנס מדבר שהוא כהפקר לכל, ואין לו בכלל פירות ותבואות מרוב עניותו, צריך לגשם באופן עקיף. (כמו כן, חרובים הם גם בסיס להכנת קמח, שכן היום יש טבעונים שלא משתמשים בקמח חיטה אלא בקמח חרובים, ואם תהיה עצירת גשמים ולא יהיו חטים, יבאו ויקחו את החרובים גם מהעצים שהוא לוקח מהם כדי לעשות קמח, וגם זה יחסר לו).

בְּשִׁבִּיל שִׁנְיוֹן חֲנִינָא בְּנִי

מדברי חז"ל אלו על רבי חנינא בן דוסא נלמד מוסר גדול כמה שצריך להסתפק במועט. יש ביאור שמבארים את דברי הגמרא שכל העולם ניזון בשביל חנינא בן, ותמיד חשבתי שזהו ביאור ודרשה של חכמי אשכנז, אבל השבוע ראיתי שגם ה'בן איש חי' מביא את הדרשה הזאת, והיא שעל דרש הדרש אומרים שכל העולם כולו ניזון בְּשִׁבִּיל שממנו ניזון רבי חנינא בן דוסא, כלומר מאותו השביל שזה מלשון שביל וצינור שמשם יורד השפע בזכותו של רבי חנינא בן דוסא, ומכח קדושתו ופרישותו, היה כל העולם מקבל שפע ומתפרנס.

סכנת הרדיפה אחרי החומריות גשמיות כתועלת לרוחניות

ובו יבואר עד כמה שצריך להקפיד לתת את כל מאווייו לחיי תורה ומצוות, ולא לרדוף אחרי העוה"ז שאז ההתדרדרות חדה ומסוכנת הרמב"ם כותב שהגשמיות בעולם נועדה לעזור לרוחניותו של האדם. ובאמת, ברור ומקובל הדבר, שאדם שיש לו פרנסה, ויש לו אוכל בשפע, יכול להתפלל יותר טוב, ויכול לישון שינה יותר שקטה ורגועה, וכך יכול לקום יותר טוב להתפלל, וללמוד תורה כדבעי. אצל אדם כזה, הגשמיות שלו עוזרת לו להתעלות ברוחניותו, ולמלאות את תפקידו בעולמו. וברור כמו כן, שהם להפך אדם ירדוף גשמיות, וישים בכך את עיקר מאווייו בחייו, ואת רוחניותו יניח לנושא עראי וצדדי, מהר מאוד יוכל להתדרדר ולהגיע לתחתית המדרגה, ורחוק רחוק מי ימצאו. ודבר זה אנו למדים מלוט. הנה לוט אחי אברהם היה, (כך התורה מכנה אותו), ואחיה של שרה אמנו, והתורה בפירוש כותבת שהיה לו שפע גדול, וכך כתוב (בראשית י"ג ה) 'וַיָּגֶם לֹט הַהֵלֵךְ אֶת אֲבָרְהָם הִנֵּה צֹאן וּבָקָר וְאֶהֱלִים'. חז"ל אומרים (גמ' שבועות מ"ז ע"ב) "שמעון בן טרפון אומר קרב לגבי דהינא ואידהן", והביאור הוא שאם אדם הוא למשל במקצועו בְּשֵׁם (מוכר בשמים), של מי שלווחץ לו את ידו לשלום, יידבק על ידיו מעט מאותו הבושם; וכשלווחצים את ידו של מי שבמקצועו הוא שֶׁמֶן (מוכר שֶׁמֶן), ידבק על ידיו מעט שמן ממה שעל ידיו של אותו המוכר. לוט שהיה הולך עם אברהם אבינו שהיה מבורך מפי עליון מכל טוב, וזה שפע גדול, והיה לו צאן ובקר ואהלים. ולוט ידע והרגיש שהצלחתו היא בזכות הדבקותו בצדיק, בצורה מוחשית; ולא כמו לבן הארמי שאמר (בראשית ל כ"ז) 'נִחְשְׁתִּי וַיִּבְרַכְנִי ה' בְּגִלְלָתִי, ושם אומר המדרש שאמר לו יעקב אבינו מה הביאך עתה לנחש שהברכה שיש לך היא בגללי, ואמר לו לפי שלא היו לו בנים כלל לפני שבא אליו, אלא היה לו רק את לאה ורחל, אבל מאז שבא אצלו נולדו לו בנים לרוב ונהיה עשיר, עד כדי כך שהיה צוק לרועים על צאנו, ועוד שלא היה לו מגע עם סוחרים ואנשים שהיו בורחים ממנו מפני רמתו, ומאז שהוא חמיו של יעקב אבינו נשתנה ונתכבד בעיני העולם, ואף על פי כן, לא היה ברור לו הדבר באופן מוחשי, אלא מכח כיסופים וניחושים. ועל זה אומר לו יעקב אבינו ע"ה,

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

לך לך - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

מלחמה בחורף נפש נגד חילול ה'

בא עוג מלך הבשן לספר לאברהם אבינו כי אחיו נפל בשבי. (כדברי רש"י שכותב (שם יג) "ויבא הפליט - לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שכתוב (דברים ג יא) כי רק עוג נשאר מיתר הרפאים, וזהו נשאר שלא הרגוהו אמרפל וחבריו כשהכו את הרפאים בעשתרות קרנים, תנחומא (חקת כה). ומדרש בראשית רבה (מב ח) זה עוג שפלט מדור המבול, וזהו מיתר הרפאים שנאמר (ו ד) הנפלים היו בארץ וגו' ומתכוין שיהרג אברהם וישא את שרה". כנראה שהתגובה הראשונה של אברהם היתה שמגיע לו ליפול בשבי, וכי מי אמר לו ללכת לסדום, ולהתחבר למנטליות של אנשי המקום. אבל עוג מוסיף לספר לו על תוכניתו של עוג, וכי משתמש בלוט לשם פרסומו בעולם וביטול עבודתו של אברהם בעולם שיש בורא ומנהיג לבירה. מיד 'קופץ' אברהם אבינו, לא נרתע מכלום, ויוצא למלחמה נגד נמרוד, למורת הסיכויים הקלושים והתנאים הקשים העומדים לו בדרך, כי אין שום מחסום בעולם שיוכל לעצור את אברהם אבינו ביוצאו נגד מי שיעשה חילול ה', ויזרה כפירה והרס בחומות הדת והיראת שמים. ובאמת לבסוף נמרוד נכשל במלחמה, ואברהם מציל את לוט. תופס אברהם את לוט ואומר לו כיצד עשית את הדבר הזה, תראה מה עשית, הבאת כפירה בעולם!! וכל כך למה? הכל בגלל כסף ובגלל ממון. הממון מסוגל להחטיא את האדם ולמשוך אותו למצבים הירודים ביותר.

כל השפע בעולם כולו בזכות תפלות עם ישראל

וצריך להבין מה מטרת התורה בפירוט כל העניין הזה, ומה מוטל עלינו ללמוד מכך? אלא, לפי שכל שנה קוראים את הפרשיות הללו בתקופה שמתחילים לבקש גשמים בברכת ברוך עליו. והטבע שבאנשים הוא שחושבים על כח ועוצם ידי. האיכרים, עובדי האדמה, חושבים להם שהם חורשים והם זורעים, הם מלקטים וקוצרים, הם עושים הכל בידיהם. אבל מפרשיות אלו לומדים שהכל בידי הבורא יתברך, וכמו שכתוב 'שא נא עניך וכו', שצריך האדם להרגיש ולדעת שהכל מאתו יתברך. הגשמים שירדו, לא באים מאליהם, אלא אנחנו מתפללים עליהם, ומבקשים שיהיו לטובה ולברכה. ישמעו כל אומות העולם (אין אני מזכיר את שמות הנשיאים השונים אלא אני כולל את כולם), שאנחנו התפללנו בסוכות על כל העולם כולו, והקרנו שבעים פרים כנגד שבעים אומות. ועכשו אומרים ושבע את כל העולם כולו מטובך ורוח פני תבל. הנה בתפלה זו לא מתפללים רק על ארצנו בלבד, וגם לא על מקומות יישוב היהודים בלבד, אלא על כל פני התבל כולו, על כל העולם כולו, שיהיה לכל העולם כולו שפע וברכה. ותפלתנו זו שאנחנו מתפללים עליהם מתקיימת ומתקבלת. אם יש להם שפע גדול, אם יש להם אוכל, הכל בזכותנו, ובזכות התפלות שלנו. רק לצערנו ובחטאינו ובעוונות אבותינו, השביל התהפך והשפע מגיע מאמריקה לכאן ולא מכאן לאמריקה ולכל העולם כולו. אבל האמת היא שכשמוע השפע לאמריקה, הוא מגיע אך ורק בזכותנו, ובזכות התפלות שלנו.

וזאת עלינו לדעת שכל הגשמים שירדו בעולם הם בזכות התפלות שלנו. אנחנו מתפללים על הגשמים והגשמים יורדים. הכהן הגדול עומד ומתפלל בבית המקדש ואומר רבש"ע, אם שנה זו שחונה, שתהיה גשומה. אם יש בעולם גשמי ברכה ומים בשפע, אז יש אוכל, ויש פרנסה, יש בריאות ואין מחלות. אם יש פרנסה אז גם יש שלום בעולם. וכמו שהגמ' אומרת (בב"מ נ"ט ע"א) "אמר רב יהודה, לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו, שאין מריבה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה, שנאמר (תהלים קמ"ז) 'השם גְּבוּלָךְ שְׁלֹם חֶלְבִּי חֲטִים יִשְׁפְּעֶנָּה'. אם יש פרנסה בתוך ביתו של האדם, יש שלום, וכן בכל העולם כולו. ועל זה אנחנו אומרים ברוך אתה ה' מברך השנים, שאמנם האדם עובד את האדמה, הוא חורש, הוא זורע, הוא קוצר, אבל הגשם מאתו יתברך שמו ויתעלה, והוא נותן כח באדמה. הקב"ה נותן גשמים בעתם ובזמנם, שיהיו בזמן המתאים ביותר לתבואה שלא תתקלקל, ושהיו גשמי ברכה ולא גשמי זעף חלילה, לטובה ולא לקללה.

גשמי זעף וגשמי ברכה

צא וראה את דברי המדרש במגילת תענית שהביא את המעשה עם תפלות של חוני המעגל על עם ישראל שירדו להם גשמים, ולא היו רוצים אותם

לחרבות וחיצים. ולמרות שלבסוף נצח אותם, אבל הכל היה בגדר נס, ועצם הליכתו למלחמה היתה במסירות נפש ממש. וצריך באמת להבין את דרכיו של אברהם אבינו, לפי שקשה מה לו למסור את נפשו ולשפוך את דמו על לוט שהולך ומורד ברבוננו, ובוגד בכל הערכים שגדל עליהם!! ונראה לבאר ממה שכתוב אח"כ (שם י"ד יג-יד) 'ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי (הוא שכן באלני ממרא האמרי אחי אשפל ואחי ענר והם בעלי ברית אברהם. וישמע אברהם כי נשפה אחיו ויך את חניקיו ולידי ביתו שמונה עשר ושלש מאות ויגדף עד דן'. וגם כאן קשה איך התורה קוראת ללוט שהוא אחיו של אברהם, איזה אח יש כאן, לכל היותר הוא בן אחיו, ובפרט אחרי מה שעשה, אין כאן לא אח ולא מעשה אח?

המניע למלחמה של אברהם

ויובן על פי העניין שהתורה כותבת אודות המלחמה של ארבעה מלכים נגד חמשה ונצחום. וכך התורה כותבת (בראשית י"ד ח-ט) 'ויצא מֶלֶךְ סְדֵם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ צִבְיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הוּא צִעַר וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה בְּעֶמְקֵי הַשָּׂדִים. אֵת כְּדָרְלֶעֶמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וַתִּדְעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם וַאֲמַרְפֵּל מֶלֶךְ שֹׁנֵר וְאֶרֶיֶךְ מֶלֶךְ אֶלְסָר אֲרִבְעָה מְלָכִים אֵת הַחֲמִשָּׁה'. ומלחמה זאת היתה לכאורה אמורה להסתיים בהפסד גמור לרעת מחנה אברהם אבינו לפי שהיו מועטים נגד רבים מהם, ולמרות הכל לא נבהל אברהם והלך למלחמה ונצחם לבסוף; וכמו שרש"י כותב "ארבעה מלכים את החמשה - ואף על פי כן נצחו המועטים, להודיעך שגבורים היו, ואף על פי כן לא נמנע אברהם מלרדוף אחריהם". וכדי להבין מה כל כך דחף את אברהם אבינו לצאת בחורף נפש למלחמה כל כך מסוכנת, צריכים לראות את מה שרש"י כותב דבר מעניין, על זהותם של אותם חמשת המלכים, והוא כותב בין היתר שאמרפל המוזכר בפרשה הוא נמרוד. וז"ל: "ו"ל: "ו"ש (א) "אמרפל - הוא נמרוד שאמר לאברהם פול לתוך כבשן האש", כלומר שנקרא אמרפל משלשן נוטריקון של "אמר פול". ואותו נמרוד הרשע היה בין המלכים שנלחמו בסדום ועמורה ונצחום ולקחו את לוט בשבי. כאן נבהל אברהם, עד כדי כך שלמרות כל הסכנות יצא למלחמת חרמה נגדם. בהלתו של אברהם אבינו היתה בגלל חילול ה'...

תוכניתו המרושעת של נמרוד

(א) איזה חילול ה' ראה אברהם אבינו שיצא משבייתו של לוט בידי נמרוד? הדברים מבוארים על פי דברי חז"ל שאומרים שכשיצא נמרוד לראות את השבויים, ראה ביניהם את לוט, וקָשְׁבוּ לאברהם, (כי באמת היו דומים וכמו שאמר לו אברהם כי אנשים אחים אנחנו), אבל לוט אמר לו שאין הוא אלא בן אחיו של אברהם. דבר זה מאוד עניין את נמרוד. הוא ישב לחקור את לוט ולתהות על קנקנו, ומהר מאוד קלט שאת כל חייו הקריב למען הכסף, וכנראה ששום דבר גם לא יעמוד לו בדרך זו. חשב ועיבד תוכנית לצאת דוקא על ידי לוט למלחמה נגד אברהם ותורו. בתחילה אמר ללוט שיהרוג אותו, ויקח לו את כל כספו וכל מה שרכש עד כה יקח לו וישאר עני ואביון, ועוד איומים כאלו. מששמע לוט את הדברים האלו נבהל מאוד. כשראה נמרוד שהוא יִשְׁפֹּל לקונוהיה שהוא רוצה לעשות עמו, אמר לו שאם ישתף אתו פעולה, לא רק שלא יקח את כספו, אלא עוד יתן לו כפול ומכופל מכל מה שיש לו. ביקש לוט לדעת מה ברצונו שיעשה? אמר לו נמרוד, שכל מה שעליו לעשות הוא שמעתה יאמר לכל שואל שהוא אברהם, ויותר מזה לא ביקש כלום. משראה לוט שהבקשה לא 'כבדה' מדי, ובעצם אולי בכלל לא (כי אחרי הכל מה אכפת לו 'סך הכל' לומר שקוראים לו אברהם ובשביל זה יקבל כסף לרוב), הסכים. שמו מאוד נמרוד שמחה מרושעת, וצחק איך שבקלות הצליח להוציא לאור תוכנית שתוריד את קרנו של אברהם בעולם, ותגביה את קרנו במאוד מאוד. ומה היה הרווח של נמרוד שכל כך שמח בו? הרווח שלו היה בכך שעם הזמן, כשישאלו הבריות את לוט לשמו ויאמר שהוא אברהם, יאמרו **שהנה נמרוד נצח את אברהם**, ובכך יתפרסם שמו מאוד בעולם כולו, ויאמרו כולם שהוא אלוה, וקָרָאָה שהנה אברהם אבינו שהוא אבי המפרסמים את שמו של הבורא בעולם, ומכחיש את אלהותו של נמרוד, הוא לבסוף נכנע לו ומודה לו. ובזמנם הרי לא היו טלוויזיות, ולא עיתונאים, ולא יכלו לבדוק אם פניו של לוט הם באמת פניו של אברהם או לא, וגם לא היו צלמים שיפרסמו את תמונתם של השניים.

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

לך לך - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

וכסדר הזה תמצא בברכתו של נח בן אברהם שאמר לו: (שם יח) 'ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם נין והוא כהן לאל עליון. ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לקל עליון קנה שמים וארץ. וברוך קל עליון אשר מגן צריך בידו ויתן לו מעשר מלך. בתחילה אמר ברוך אברהם לקל עליון, ואחר כך אמר ברוך קל עליון. אמר לו אברהם לא כן הדרך, אלא קודם כל צריכים לברך את הבורא עולם, את בעל הבית, ואחר כך את שלוחיו. קודם יש לומר ברוך אתה ה', שיאמר תודה רבה, ואחר כך יעשה מה שרוצה.

הפוסקים מביאים שאלה אודות אדם שבא להתארח, וכשמגישים לו יין, אומר בתחילה 'לחיים', ו'חיים טובים' ו'רפואה שלמה' ועוד, ואחר כך מברכים על היין בורא פרי הגפן ושותים. על זה אומרים הפוסקים שאין זו דרך התורה, אלא דרכו של שם ז', שכן בתחילה מזכיר ברכה לבעל הבית ואחר כך מביא ברכה לבורא עולם, אלא צריך קודם לברך על היין ולשתות ממנו, ואחר כך שיברך את בעל הבית בברכות השגורות שאומרים 'לחיים' וכדומה. ודע שסדר זה לא ממדת חסידות הוא, אלא דבר פשוט ואמונה בבורא עולם, שקודם מברך אותו ומודה לו על מה שנותן לו, ואחר כך מתייחס למארח שלו, ודבר זה ברור הוא, כי אין לבעל הבית כלום משלו, אלא הכל מאת הבורא יתברך.

שוטה 'לחיים' אצל בן תורה ואצל עם הארץ

ויש הרוצים לומר, שאם אדם מתארח אצל יהודי ירא שמים, והוא תלמיד חכם, והוא שמע מה שאמרנו שקודם צריך לברך על היין, ואחר כך לומר 'לחיים' וכדומה, לא יפגע ולא יקפיד, לפי שהוא יודע את ההלכה שכך צריך לעשות. אבל אם המארח לא יודע ספר, ולא יודע את ההלכה בעניין הזה, אם לא יאמר לו מתחילה 'לחיים' כמקובל אצל המון העם, הוא עלול להפגע ולהקפיד עליו, שקודם יברך אותו בחיים טובים ובריאיות טובה, מוטב שקודם יקדים לו את הברכה שלו, ויאמר לו 'לחיים' לפני שמברך על היין, ואחר כך יברך וישתה. אבל אם מתארח אצל בן תורה, אז יכול לכל היותר להסביר לו שלא עשה כדרך העולם לפי שצריך קודם לברך את הקב"ה, וכך לימד אברהם אבינו את שם בן נח.

על דברתי מלכיצדק

ובאמת חז"ל אומרים שאברהם אבינו זכה לברכות מהקב"ה שנתן לו את כח הברכות, בגלל שהקדים שם בתחילה ואמר ברוך אברהם לקל עליון, ותיקן אותו אברהם ואמר לו שקודם צריך לברך את הקל עליון שלו שייך הכל, אמר הקב"ה "על דברתי מלכיצדק", כלומר שבזכות ששינה, אמר הקב"ה שמעתה הברכות יהיו ניתנות לאברהם אבינו, ליצחק וליעקב אחריו. וכשאנחנו מברכים ואומרים ברוך אתה ה', ההודאה הזו שנותנים לבורא עולם מורה ואומרת שמשבחים אותו, ומאמינים בו.

טללי ברכה הם טל תחיית המתים

ואנחנו אומרים רבונו של עולם, אנחנו רוצים שנה גשומה בשפע, בגשמיים וברוחניות, שהגשמיים תעזור לנו להתעלות ברוחניות. וכן אנחנו מתפללים שיהיו טללי ברכה, מה הם טללי ברכה? אומרים חז"ל שכשיבוא המשיח, וישלח הקב"ה את הגאולה לעמו, הוא יוריד טל חיים ויחיו מתים מן יקומון.

ויהי רצון שזכה לגאולה שלמה, ויהי רצון שיהיה חורף בריא וכן יהי רצון ונאמר אמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

שלא היו לברכה. וכך הם דברי המדרש "וכיון שראו שיצא רב אדר ולא ירדו להם גשמים הלכו להם אצל חוני המעגל. אמרו לו התפלל וירדו גשמים. אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימקו. התפלל ולא ירדו גשמים. עג עוגה ועמד בתוכה כדרך שעשה חבקוק הנביא שנאמר 'על משמרתי אעמודה ואתיצבה על מצור ואצפה לראות מה ידבר בי ומה אשיב על תוכחתי'. אמר רבונו של עולם בניך שמו פניהם עלי כשאני כבן בית לפניך. נשבע אני בשמך הגדול שאיני זו מכאן עד שתרחם על בניך. התחילו הגשמים יורדין טפין טפין אמרו לו רבי, ראינוך לא נמות, כסבורין אנו לומר אין הגשמים הללו באין אלא להחיר שבועתך. אמר להם בני אל תמותו. אמר, רבונו של עולם לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות. התחילו הגשמים יורדין בזעף כל טפה וטפה כמלא פי חבית ושערו חכמים טפה אחת לוג. אמרו לו ראינוך לא נמות כסבורין אנו לומר אין הגשמים הללו באים אלא להחריב את העולם. אמר להם בני אל תמותו. אמר רבונו של עולם לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ירדו כתקן עד שעלו ישראל מירושלם לחר הבית מפני רב הגשמים. אמרו לו כשם שהתפללת עליהם שירדו כך התפלל עליהם שלא ירדו. וילכו להם. אמר להם אין מתפללין על רב הגשמים. אלא לכו והביאו פר הודיות. הלכו והביאו לו פר הודיות. סמך שתי ידיו עליו ונתפלל ואמר רבונו של עולם ראה עמך ישראל ונחלתך אשר הוצאת בכחך הגדול ובזרועך הנטויה שאין יכולין לעמד לא ברב זעמך ולא ברב טובך. כעסת עליהם אין יכולין לעמד. השפעת להם טובך אין יכולין לעמד יהי רצון מלפניך שיהא רוח. מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרח החמה ונתגבה הארץ ויצאו הכל לשדה וראו את המדבר שהוא מלא כמהין ופטריות". אבל אנחנו מעכשו מתפללים שיהיו גשמי ברכה ונדבה טובה ושלו.

'אשריך' שאתה מתפלל על הרוחניות שלך

דרכנו בתפלה להתפלל לא כדרכו של לוט, אלא כדרכו של הרמב"ם, שמלמד אותנו שהגשמיים באה לתועלת האדם בשביל להתעלות ברוחניות. אנו אומרים בתפלה ובקריאת שמע, שרוצים ללמוד תורה, ולשם כך אנחנו זקוקים ליונתני עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת. אם יש שפע, אם יש פרנסה, אז יכולים לקיים את כל מצוות התורה כדבעי. אם יש כסף, אפשר להדר במצוות, אפשר לקנות טלית יותר מהודרת, תפילין יותר מהודרות, ויכול ללמוד תורה מתוך מנוחת הנפש וצלילות הדעת, אין לו בלבולים שיפריעו לו בדרכו. אם האדם באמת יתפלל בצורה זו, שכל מטרת הגשמיים תהיה לצורך הרוחניות שלו, אז הזוהר הקדוש קרי עליה 'אשריך'.

הברכה היא אמונה ברורה בבורא עולם

בתחילה ברא ה' אלוקים את השמים ואחר כך את הארץ. אבל אם אתה הופך את הגשמיים לרוחניות, אז ביום עשות ה' אלוקים ארץ ושמים. הנה בתחילה הקדים הכתוב את בריאת הארץ לבריאת השמים? אלא, שאם אתה עושה הכל לשם שמים, למשל לוקח פרי יפה ומברך עליו תחילה וסוף, זה לעצמו דבר חשוב מאוד; כמו כן אם אדם לוקח לחם ומברך עליו בתחילה המוציא לחם מן הארץ ואחריו ברכת המזון, גם זה דבר חשוב מאוד. עצם ההודאה להקב"ה חשובה מאוד. דודי הגדול ראש ישיבת פורת יוסף, רבי יהודה צדקה זצ"ל שהחודש יחול יום פטירתו, היה רגיל לומר בשם הרב 'קול ששון' שכשאדם מברך ואומר 'ברוך אתה ה', נקרא שהוא אדם ישר, אין הוא כפוי וכופר בטובתו של בורא העולם, אין הוא גנב או גזלן, אין הוא מועל, אבל אם הוא לא מברך אז נקרא גנב וגזלן, מועל וכפוי טובה. והביאור בדברים האלה הוא, שבשעה שעומד ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם בורא פרי העץ, אתה מאמין בהקב"ה שהוא הוא שנתן כח באדמה, והוא שנתן את הגשמים להזין את העצים שגודלים באדמה, והוא בעל הבית והוא ברא את העולם. אבל אם אוכל בלי ברכה, הוא בעצם כופר בכחו של בורא העולם, לפי שאילו היה מודה בזה היה אומר את זה ומביע את זה בפיו בשעה שהוא אוכל מהפירות שלו. מי שלא מברך על מה שאוכל, חושב שבעצם הכל בא מכוחו ועוצם ידו של האדם. בברכה טמונה אמונה פשוטה בבורא העולם.

ברכתו של שם בן נח את אברהם

